

HOVO Utrecht

cursusgids voorjaar 2027

Hoger onderwijs voor 50+

Universiteit Utrecht

HOGESCHOOL UTRECHT

Utrecht | Amersfoort | Nijmegen | Rotterdam | Online

WELKOM BIJ HOVO UTRECHT

Een leven lang ontwikkelen begint vaak bij een eenvoudige nieuwsgierigheid: de wens om te blijven leren, te verdiepen en nieuwe perspectieven te verkennen. Met deze cursusgids nodigt HOVO Utrecht u uit om daar op uw eigen manier invulling aan te geven met cursussen op hbo- en universitair niveau.

Het cursusaanbod is breed en veelzijdig, en komt tot stand in samenwerking met docenten uit de wetenschap en praktijk. Van een cursus over het mysterieuze heelal in Utrecht en Hannah Arendt in Nijmegen tot aan een kennismaking met het strafrecht in Rotterdam. Nieuw dit voorjaar is onze samenwerking met Huis Doorn, waar een cursus over de Grote Oorlog van 1914–1918 wordt verzorgd.

Elke cursus biedt een doordachte kennismaking met een onderwerp en ruimte voor verdieping. De cursusgroepen bestaan uit nieuwsgierige en gemotiveerde hoger opgeleide 50-plussers, die vaak een rijke studie- en werkervaring meebrengen. Daardoor ontstaan op een laagdrempelige manier contact en waardevolle uitwisseling van inzichten tussen cursisten.

Of u nu een eerste stap zet in een nieuw vakgebied of voortbouwt op bestaande kennis, wij hopen dat deze gids u inspireert om een onderwerp te kiezen dat uw aandacht trekt en u verder brengt.

Tot ziens in onze collegebanken!

Bekijk onze website

Het volledige onderwijsprogramma voor het voorjaar vindt u ook op onze website. U leest hier meer over docenten, literatuur, voorkennis en het cursusprogramma. Daarnaast vindt u er informatie over studiereizen en interviews met cursisten en docenten, evenals de algemene voorwaarden.

Kijk voor meer informatie over HOVO Utrecht op onze website **www.hovoutrecht.nl**

Over ons

HOVO Utrecht biedt al meer dan dertig jaar onderwijs op hbo- en universitair niveau voor wie zich een leven lang wil blijven ontwikkelen. Of u nu een nieuw vakgebied wilt verkennen, bestaande kennis wilt opfrissen of recente ontwikkelingen wilt volgen: de cursussen sluiten aan bij uiteenlopende belangstellingen. De onderwerpen variëren van filosofie en kunstgeschiedenis tot actuele thema's zoals klimaatonderzoek. Het onderwijs wordt afgestemd op de kennis en ervaring van de cursisten, met aandacht voor zowel wetenschappelijke als maatschappelijke context.

Samenwerken

HOVO Utrecht is een zelfstandige stichting zonder winstoogmerk en werkt samen met de partnerinstellingen Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht. Voor de onderwijslocaties in Nijmegen en Rotterdam wordt samengewerkt met de Radboud Universiteit en Hogeschool Rotterdam.

Rechten

HOVO Utrecht stelt deze cursusgids met zorg samen. Toch kunnen zich na publicatie wijzigingen in het cursusaanbod voordoen. Aan de inhoud van deze gids kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.

COLOFON

Deze cursusgids is een uitgave van HOVO Utrecht. De gids verschijnt in het voor- en najaar en wordt toegezonden aan geïnteresseerden die zich hebben aangemeld via de website van HOVO Utrecht.

Redactie: Sara Pot

Fotografie & beeldmateriaal
Wikimedia Commons: Pag. 6 (r): CC BY-SA 3.0, Teshima Museum, Ryue Nishizawa (architect), Rei Naito (kunstenaar); pag. 9 (l): Australian War Memorial (E01220); pag. 10 (r): Lukas Web - Art in Flanders VZW; pag. 12 (l); pag. 16 (l): Metropolitan Museum of Art, New York; pag. 16 (r): Rijksmuseum Amsterdam; pag. 18 (r): Stiftung Stadtmuseum Berlin, Foto: Oliver Ziebe; pag. 19 (l): Alte Nationalgalerie, Berlin; pag. 24: Catherine Martha Wood; pag. 29 (l): Koninklijke Bibliotheek; pag. 29 (r): Gary Campbell-Hall; pag. 34 (r); pag. 35 (r): Louvre Museum; pag. 26 (l): Musée de Tessé | *Envato Elements:* Pag. 5: KostiantynVoitenko; pag. 7: High-Fliers; pag. 17: SeanPavone | *Unsplash:* Pag. 27: Micheile Henderson; pag. 33 (r) | *Magnific:* Pag. 32 (3) | *iStock:* Pag. 13 (l); pag. 14 (r); pag. 15 (r); pag. 20; pag. 22: GM; pag. 28 (l); pag. 30 (l); pag. 37: olaser; pag. 38: Ivan-balvan | *ChatGPT:* Pag. 11 (l); pag. 11 (r); pag. 31; pag. 33(l) | *Bas van Hattum i.o.v. HOVO Utrecht:* Pag. 1; pag. 39; *Overig:* Pag. 4: Joop Ross; pag. 6 (l): Karel Onwijn; pag. 8 (l): Jona Lendering; pag. 8 (r): Nationaal Archief, Den Haag; pag. 9 (r): Karel Onwijn; pag. 10 (l): SFMOMA, Public Domain; pag. 12 (r): Timur Erogluer; pag. 13 (r): Meine Pieter van Dijk; pag. 14 (l): NASA, ESA, CSA en STScI; pag. 15 (l): Elias den Otter; pag. 18 (l): Parijs, Bibliothèque Nationale de France, 2810; pag. 19 (r): Just Assen, Kees Torn; pag. 21 (l): Arnold Ziegelaar; pag. 21 (r): Remko van Broekhoven; pag. 23 (l): Nationaal Archief Den Haag, Rob Bogaerts/Anefo; pag. 23 (r): Collage Willem Huberts; pag. 25 (l): madeeurope.wordpress.com/tag/de-roof-van-proserpina; pag. 25 (r): Marcel Bayer; pag. 28 (r): Jona Lendering; pag. 30 (r): The Art Institute of Chicago, Public domain; pag. 32 (l): Dick den Bakker; pag. 34 (l): Marcel van Schoor; pag. 36 (r): Trixie Hölsgens

Concept en vormgeving: Ineke Huibregtse (Studio iH, Amsterdam).

Drukwerk: De Toekomst, Hilversum. Gedrukt op papier met een FSC-keurmerk.

Fotoverantwoording: HOVO Utrecht heeft geprobeerd voor alle foto's en afbeeldingen de wettelijke voorschriften inzake copyright toe te passen. Voor zover vereist, wordt de fotograaf of andere rechthebbende van het in deze gids opgenomen beeldmateriaal vermeld. Wie meent nog rechten te kunnen laten gelden, wordt verzocht zich te richten tot de organisatie.

© HOVO Utrecht 2026. Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van HOVO Utrecht.

CURSUSOVERZICHT

CURSUSSEN LIVE ONLINE	cursuscode	pag
Op literaire rondreis door Eurazië	0K7 101	6
Grensverleggende totaalervaringen	0K7 102	6

CURSUSSEN IN UTRECHT		
Julius Caesar – macht, oorlog en ondergang	1G7 103	8
De historische waarde van de Waddeneilanden	1G7 104	8
De Grote Oorlog 1914-1918	1G7 105	9
Rusland door de ogen van kunst en cultuur	1K7 106	9
Triomf van het (post)modernisme	1K7 107	10
De vele geheimen van Jan en Hubert Van Eyck	1K7 108	10
Onbekende werken van bekende componisten	1K7 109	11
De voorspellende kracht van dystopische romans	1K7 110	11
Indonesië 80 jaar 'Merdeka'	1M7 111	12
Ontstaan en ontwikkeling van de islam	1M7 112	12
De contouren van de nieuwe wereldpolitiek	1M7 113	13
Afrika in bloei: het economisch potentieel	1M7 114	13
Het mysterieuze heelal	1N7 115	14
Het weer in de oceaan	1N7 116	14
Vogels: van waarneming tot wereldbeeld	1N7 118	15
De filosofische blik van binnenuit	1W7 119	15
De filosofie van de klassieke oudheid	1W7 120	16
Het wonder van betekenis	1W7 121	16

CURSUSSEN IN AMERSFOORT		
Reizen in de middeleeuwen	2G7 122	18
Vier bijzondere en culturele vrouwen	2K7 123	18
Ik hoor, ik hoor wat jij niet hoort	2K7 124	19
Boeren versus eco-denkers	2M7 125	19
Ontwikkelingen in de levenswetenschappen	2N7 126	20
Natuur en bewustzijn – deel 2	2W7 127	21
Lijden of leiden? – Leven als Spinoza	2W7 128	21

CURSUSSEN IN NIJMEGEN	cursuscode	pag
Europa in een kantelende wereld, 1989-1999	3G7 129	23
Nationaalsocialistische en volkse letterkunde	3G7 130	23
Familiegeschiedenis en archief	3G7 131	24
Spektakel, revolutie en rede	3K7 132	25
Parijs, stad van kunstenaars en schrijvers	3K7 133	25
Hannah Arendt en de Banaliteit van het kwaad	3W7 134	26
Humanisme en religie in het denken van de oudheid	3W7 135	26

CURSUSSEN IN ROTTERDAM		
De geschiedenis van de Engelse taal	4G7 136	28
Oudheidkunde als wetenschap	4G7 137	28
Macht over Recht? De oprichting van de VOC	4G7 138	29
Florence tussen 1400 en 1450: kunst aan de macht	4K7 139	29
Luister naar de geschiedenis in muziek	4K7 140	30
Permanente revolutie	4K7 141	30
Vreemde snoeshanen in de literatuur	4K7 142	31
Kansen(on)gelijkheid in Rotterdam	4M7 143	32
Alledaagse economie - deel 2	4M7 144	32
De kunst van het straffen	4M7 145	33
Het laatste Europese 'terra incognita'	4M7 146	33
Het verhaal van de aarde - deel 2	4N7 147	34
Uitdagingen in de medische wetenschap	4N7 148	34
De vrije wil bestaat (niet)	4W7 149	35
Humanisme en religie in de renaissance en de vroegmoderne tijd	4W7 150	35
Op sterven na dood	4W7 151	36
Theodor Adorno begrijpen en toepassen	4W7 152	36

- Geschiedenis
- Kunst en cultuur
- Mens en maatschappij
- Natuurwetenschappen
- Wijsbegeerte

De Vrienden van HOVO Utrecht bezoeken de Maeslantkering in 2015

VRIENDEN VAN HOVO UTRECHT

De Stichting Vrienden van HOVO Utrecht ondersteunt het werk van HOVO Utrecht en behartigt de belangen van cursisten. Dat gebeurt onder meer via vertegenwoordiging in het bestuur en deelname aan de programmacommissie. Daarnaast organiseert de stichting door het jaar heen activiteiten die ontmoeting en verdieping combineren.

Activiteiten door het jaar heen

Aan het begin van het jaar kunt u deelnemen aan de Vriendenmiddag. Deze bijeenkomst is voor donateurs en vrijwilligers en omvat een lezing over een wetenschappelijk, cultureel of historisch onderwerp. Na afloop is er gelegenheid om na te praten onder het genot van een drankje. In het voorjaar is er een (dag)excursie voor Vrienden en introducé(e)s, doorgaans per touringcar naar een tentoonstelling of activiteit rond een actueel thema. Het jaar wordt afgesloten met een wisselende activiteit.

Vriend worden?

Voor € 15,- per jaar (of meer) kunt u Vriend worden. Als Vriend van HOVO Utrecht kunt u deelnemen aan activiteiten en draagt u bij aan de continuïteit van het programma. Aanmelden of verlengen kan via onze website, maar u kunt de bijdrage ook overmaken naar rekening NL77 RABO 0136 1112 03 ten name van Vrienden HOVO Utrecht, met vermelding van doel, jaar en naam.

Kijk voor meer informatie op vriendenhovoutrecht.nl

Welkom
bij HOVO Utrecht
HOVO
Utrecht
cursussen
online

Er is recentelijk veel literatuur uit de voormalige Sovjet-landen naar het Nederlands vertaald

Op literaire rondreis door Eurazië

Wanneer we spreken over literatuur uit de voormalige Sovjet-Unie, oftewel de Euraziatische regio, gaat de aandacht vaak uit naar negentiende-eeuwse Russische schrijvers als Dostojevski en Tolstoj. Maar is dat wel terecht? Ontdek in deze cursus dat er in deze Euraziatische regio een veel rijkere en veelzijdigere literaire traditie bestaat.

De niet-Russische regio's zoals het Balticum en de Zuidelijke Kaukasus kenden in de negentiende eeuw al een eigen literaire traditie. Ook vinden we in de vijftien voormalige Sovjetrepublieken overal eeuwenoude orale literaire tradities terug waarbij teksten werden voorgedragen door lokale barden, zoals de kobzars in Oekraïne en Akyns in Kirgizië.

Ga mee op een literaire rondreis door deze uitgestrekte regio. Verken in zeven bijeenkomsten zowel het werk van de (pre)communistische auteurs als die van hedendaagse schrijvers, zoals de Baltische schrijver Jaan Kross en Oekraïense auteur Andrej Koerkov. Ook komen absurdistische Russische schrijvers uit de Sovjetperiode, dissidente stemmen uit Belarus en middeleeuwse teksten uit Georgië en Centraal-Azië aan bod. Karel Onwijn plaatst alles in een cultuur-historische context en maakt waar mogelijk gebruik van authentieke (beeld)opnamen.

Drs. Karel Onwijn
4, 11, 18 en 25 maart;
1, 8 en 15 april 2027 (7)
Donderdag, 14:00 – 15:45 uur
€ 230
Hoorcollege (0K7 101)

Grens-verleggende totaal-ervaringen

Ontdek hoe natuur, architectuur en beeldende kunst op harmonieuze wijze samenkomen in (post)moderne, grens-verleggende totaalervaringen. Deze cursus bestaat uit vier virtuele rondleidingen speciaal voor kunstliefhebbers die verdieping zoeken én zich willen laten verrassen door internationale en vernieuwende projecten.

Kathleen Nieuwenhuisen begint in het sprookjesachtige *Grounds for Sculpture* in New Jersey waar kunstenaar-filantroop Seward Johnson iconische schilderijen uit de westerse kunstgeschiedenis als driedimensionale beelden tot leven laat komen in zijn museum-park. Daarna ervaart u in Japan hoe de minimalistische, betonnen gebouwen van architect Tadao Ando, de unieke identiteit van het paradijselijke kunsteiland Naoshima in de Zee van Seto bepalen.

In Wuppertal laat u zich verrassen door de Britse beeldhouwer Tony Cragg die zijn vloeiende, organische beelden van verschillende industriële materialen tussen de oude loofbomen van zijn landgoed Skulpturenpark Waldfrieden heeft opgesteld. De laatste virtuele rondleiding laat de rauwe schoonheid van *IndustrieKultur an der Ruhr* zien, een gebied waar grote kolen- en staalcomplexen zijn getrans-formeerd tot industrieel erfgoed waar hedendaagse kunst en design een toonaangevende plaats hebben gekregen.

Dr. Kathleen Nieuwenhuisen
18 en 25 januari;
1 en 8 februari 2027 (4)
Maandag, 10:00 – 11:00 uur
€ 95
Hoorcollege (0K7 102)

cursussen in Utrecht

Julius Caesar (Altes Museum, Berlijn)

Julius Caesar – macht, oorlog en ondergang

Hij veroverde Gallië. Hij kwam, zag en overwon. Hij stak de Rubico over. Hij sloopte de Romeinse Republiek. Hij werd vermoord. Gaius Julius Caesar is een van de bekendste Romeinen. Eigenlijk het prototype van de 'grote man' die de geschiedenis vormgeeft. Maar individuen mogen dan geschiedenis maken, ze doen dat niet onder de omstandigheden van hun eigen keuze.

Er zijn grotere maatschappelijke structuren en diepere maatschappelijke processen. Deze zijn niet te herleiden tot de handelingen of ideeën van enkele mensen die in de geschiedenis een onuitwisbare rol hebben gespeeld. Dat roept vragen op als: hoe verliep de politieke carrière van Julius Caesar? En was het Caesar die de Romeinse Republiek beëindigde of was zijn optreden alleen maar een symptoom van een diepere crisis?

In vier bijeenkomsten brengt Jona Lendering de haperende structuur van de Republiek in beeld. Het ontstaan en functioneren van de Romeinse Republiek en Caesars eerste stappen in de politiek. Vervolgens gaat het over de opmars van Caesar naar het centrum van de politieke macht, zijn oorlog in Gallië, de burgeroorlog waarmee hij de Republiek beëindigde en de burgeroorlog die ontstond na de moord op Caesar.

Drs. Jona Lendering
2, 9 en 16 februari;
2 maart 2027 (4)

Dinsdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 170
Hoorcollege (1G7 103)

Ameland en Terschelling in de zestiende eeuw

De historische waarde van de Wadden-eilanden

De zeegras-weiden, mosselbanken, zandbanken, zoutmoerassen, stranden en duinen van de Waddenzee behoren tot het UNESCO Werelderfgoed. Ook de Waddeneilanden zijn met hun geschiedenis van uitzonderlijke betekenis. Ontdek in deze cursus de historische waarde van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

De eilanden kennen een voortdurend veranderend landschap. Er zijn eeuwenoude kerken, een Friese en Hollandse machtsstrijd, een eigen volkscultuur en talen. Het is ook de geschiedenis van de Hanze, de Oostzeehandel en de walvisvaart, van stormvloeden en zeeslagen op de Noordzee en de Waddenzee, van verdwenen dorpen en landaanwinning, van de explosieve groei van het toerisme en grootschalige festivals, én van een bijzondere oorlogsgeschiedenis.

In vier colleges behandelt Anne Doedens de vijf Nederlandse Waddeneilanden in hun onderlinge samenhang. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de nieuwste inzichten uit historisch en archeologisch onderzoek. Tijdens deze historische rondreis door een eilandengebied met nog geen 25.000 inwoners, maar meer dan drie miljoen bezoekers per jaar, ontdekken we dat de Waddeneilanden veel meer zijn dan een geliefde vakantiebestemming. Zij hebben een vaak onderschatte, maar grote historische betekenis voor de ontwikkeling van Nederland.

Dr. Anne Doedens
4, 11 en 18 februari;
4 maart 2027 (4)

Donderdag, 11:00 – 12:45 uur
€ 170
Hoorcollege (1G7 104)

Australische soldaten in wat eens het park van een landgoed was, in de buurt van Ieper, 29 oktober 1917

De Grote Oorlog 1914-1918

Het conflict dat de negentiende eeuw definitief afsloot en de twintigste eeuw vormgaf was het ontstaan, het verloop en de afwikkeling van de Eerste Wereldoorlog tussen 1914 en 1918. De Grote Oorlog was de eerste grootschalige totale oorlog, waarbij ook de burgerbevolking nauw werd betrokken.

Keizer- en koninkrijken verdwenen, grootmachten raakten in verval of bevestigden juist hun opkomst. De neutraliteitsstatus van een klein land als Nederland werd in de praktijk getoetst en bleek niet zo zaligmakend als altijd was gedacht. Als altijd in een tijd van onzekerheid was er grote behoefte aan betrouwbare nieuwsvoorziening. Maar bestond die wel? En wat was de rol van de propaganda waarmee oorlogvoerende landen elkaar bestookten, maar ook de eigen bevolking trachtten te inspireren en manipuleren?

Het oorlogseinde leidde tot een wankele vrede. Versailles is niet voor niets vaak de opmaat tot de Tweede Wereldoorlog genoemd. Paul Moeyes plaatst in zeven colleges de Grote Oorlog in een bredere context. Om een indruk te geven over de oorlogservaring en de verwerking ervan besteedt hij ook ruim aandacht aan hoe de kunst en literatuur tijdens en na de oorlog op deze wereldschokkende gebeurtenis reageerden.

Dr. Paul Moeyes
10, 17, 24 en 31 maart; 7, 14 en 21 april 2027 (7)
Woensdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 275
Hoorcollege (1G7 105)
Huis Doorn

Icoon van de Heilige Nicolaas

Rusland door de ogen van kunst en cultuur

Rusland kent een rijke kunst- en cultuurtraditie waarop zowel de kerk als de staat een stempel hebben gedrukt. Ondanks deze onderdrukkende rol hebben Russische schrijvers de Nobelprijs voor Literatuur ontvangen en behoren Russische schilderijen, muziekcomposities en films tot de wereldklassieken. Welk beeld krijgen we van Rusland wanneer we dit land bekijken door de ogen van kunst en cultuur?

De Russische schilderkunst vindt haar oorsprong in de ikonentraditie die eeuwenlang overheerste. Pas in de achttiende eeuw komen de eerste uitingen van wereldlijke kunst. De klassieke muziek krijgt begin negentiende eeuw een eigen gezicht. Bekend zijn Pjotr Tsjakovski en Igor Stravinsky. Laatstgenoemde staat symbool voor de onconventionele kant van de Russische muziek. Zeker in de twintigste eeuw leidt dat tot veel spanningen met de (communistische) autoriteiten.

Met tegenwerking krijgen ook veel succesvolle Russische schrijvers te maken. In het verleden door de autoritaire tsaren en communistische leiders, in deze tijd door het Poetin-regime. Dit geldt eveneens voor de Russische cinema waarvan vooral de Avant-garde-filmers uit de jaren twintig wereldberoemd zijn. In zeven bijeenkomsten plaatst Karel Onwijn al deze kunstuitingen in hun politieke en cultuurhistorische context.

Drs. Karel Onwijn
2, 9, 16, 23 en 30 maart; 6 en 13 april 2027 (7)
Dinsdag, 11:00 – 12:45 uur
€ 275
Hoorcollege (1K7 106)

Henri Matisse, *Femme au Chapeau*, 1905 (San Francisco Museum of Modern Art)

Triomf van het (post) modernisme

In de eerste helft van de twintigste eeuw raast een golf van ontwrichting door de westerse wereld. Oude sociale, politieke en economische structuren brokkelen af, twee wereldoorlogen laten diepe sporen na, totalitaire ideologieën winnen terrein en economische crises drijven miljoenen tot armoede en protest. In deze turbulente wereld zoeken kunstenaars naar nieuwe vormen, kleuren en manieren om een wereld in crisis te verbeelden.

Kunstenaars breken radicaal met tradities, zoeken koortsachtig naar nieuwe wegen en experimenteren in een ongekend tempo. Realisme is niet langer het uitgangspunt: Matisse schildert het gezicht van zijn vrouw in fel gekleurde strepen, Picasso ontleedt vijf prostituees tot driehoeken en Afrikaanse maskers, Kandinsky gooit de figuratieve kunst overboord, futuristen verheerlijken de oorlog als motor van vernieuwing, dadaïsten uiten hun woede daarover in absurdistische projecten en surrealisten brengen de verbeelding aan de macht.

In het eerste deel van de leergang *De triomf van het (post)-modernisme* geeft Kathleen Nieuwenhuisen een verdiepend overzicht van de West-Europese kunst tussen 1900 en 1945. Ontdek in acht bijeenkomsten hoe de twintigste eeuw begint als een artistieke beeldenstorm.

- Dr. Kathleen Nieuwenhuisen
- 2, 9 en 16 februari; 2, 9, 16 en 23 maart; 6 april 2027 (8)
- Dinsdag, 11:00 – 12:45 uur
- € 310
- Hoorcollege (1K7 107)
- Leergang: Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst

Het 'Lam Gods' door de *Monuments men* opgespoord in een Nazi-opslagplaats

De vele geheimen van Jan en Hubert Van Eyck

Wie waren de schilders Jan en Hubert van Eyck? Welke schildertechnieken gebruikten ze? Wat is de inhoudelijke betekenis van hun werk? En welke geheimen en raadsels zijn er met hun werken verbonden? Ontdek het in deze cursus.

Het fenomeen 'Van Eyck' is complex en omgeven met talloze vragen. Was er inderdaad een schilderbroer? Was Jan van Eyck echt de uitvinder van de olieverf? Waarom werd Van Eyck op geheime missies gestuurd door de hertog van Bourgondië? Wat is waar en onwaar van de vele interpretaties en mystificaties over het Gentse altaarstuk van het Lam Gods? En waarom was Adolf Hitler gefascineerd door het altaarstuk, dat hij liet transporteren naar het Beierse sprookjesslot Neuschwanstein vanwaar het in een zoutmijn terechtkwam en bijna werd opgeblazen met andere Nazi-roofkunst?

Pim Brinkman geeft in zes colleges antwoord op al deze vragen. Ook gaat hij uitgebreid in op de schildertechnieken en schildermaterialen van Van Eyck. Uiteindelijk ontstaat er een compleet beeld van Van Eyck, waaruit zal blijken dat het een wonder is dat het Gentse altaarstuk van het Lam Gods überhaupt nog bestaat!

- Dr. Pim Brinkman
- 11, 18 en 25 maart; 1, 8 en 15 april 2027 (6)
- Donderdag, 11:00 – 12:45 uur
- € 250 (excl. toegang tot museum)
- Hoorcollege + excursie (1K7 108)

Onbekende werken van bekende componisten

De lijst met componisten in de muziekgeschiedenis is lang. Veel namen kennen we, maar wat schreven zij naast hun bekende repertoire? En wat hebben zij daarmee voor de muziek betekend?

We beginnen bij de Franco-Vlaamse school, met namen als Ockeghem en Des Prez. Vervolgens horen we hoe in de zestiende eeuw nationale stijlen opkomen. Rond 1600 verandert de vocale en instrumentale muziek. Monteverdi's *Orfeo* en de ontwikkeling van de opera voeren ons naar de barok. Tussen barok en classicisme maken we kennis met de *Empfindsamkeit* en *Style Galante*. Daarna komen vormen als sonate en symfonie aan bod, naast de opera, muziek-instrumenten en de ontwikkeling van de menselijke stem. Met de latere muziek van Beethoven komen we uit bij de vroege romantiek. Dit vormt slechts het begin van een nieuwe stijlperiode.

In acht bijeenkomsten brengt Rob Raaijman de ontwikkeling in de westerse muziek in kaart waarbij muziekhistorische periodes geleidelijk in elkaar overlopen. Van de renaissance tot de romantiek, en van lied, koormuziek, kamermuziek tot symfonische composities. Met veel muzikale fragmenten geeft deze cursus inzicht in het onbekende én het bekende repertoire van componisten.

Rob Raaijman
11 en 18 februari;
4, 11, 18 en 25 maart;
1 en 8 april 2027 (8)

Donderdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 310
Hoorcollege (1K7 109)

De voorspellende kracht van dystopische romans

Wat als technologie ons volledig beheerst? Wat als privacy niet meer bestaat? Of als onze samenleving instort door klimaat-verandering? Dystopische romans schetsen een duistere toekomst die vaak angstaanjagend herkenbaar is. Deze cursus biedt een kritische blik op dystopieën als waarschuwing en reflectie.

In 'De Machine staat stil' van E.M. Forster, bijvoorbeeld, zien we wat er gebeurt wanneer mensen volledig afhankelijk worden van techno-logie. George Orwell waarschuwde met '1984' voor een meedogen-loze surveillancestaat. Margaret Atwood legde in 'Het Verhaal van de Dienstmaagd' de dreiging van totalitarisme en vrouwenonderdrukking bloot, en Octavia E. Butler beschreef in 'De Zaaier' een wereld waarin de mensheid ten onder dreigt te gaan aan klimaatverandering en ongelijkheid.

Welke voorspellingen zijn inmiddels werkelijkheid geworden? Wat kunnen deze romans uit de twintigste en eenentwintigste eeuw ons leren? In acht colleges onderzoekt Peter van Ewijk de historische context van de belangrijkste Engelse dystopieën, de drijfveren van de auteurs en de kritische ontvangst van hun werk. Hoe spiegelen deze verhalen de huidige wereld? En wat vertellen ze over de toekomst? Zijn dystopieën slechts fictie, of vormen ze een blauwdruk voor wat ons nog te wachten staat?

Dr. Peter van Ewijk
1, 8 en 15 februari; 1, 8, 15 en 22 maart; 5 april 2027 (8)

Maandag, 15:15 – 17:00 uur
€ 310
Hoorcollege (1K7 110)

In 2025 vonden meerdere grootschalige volksprotesten plaats tegen het binnenlandse beleid onder Prabowo Subianto

Indonesië 80 jaar ‘Merdeka’

Indonesiës koloniale overheersing en de onafhankelijkheids-oorlog houden ons nog steeds bezig. De postkoloniale ontwikke-ling krijgt minder aandacht maar is even bewogen. In deze cursus onderzoeken we de breuklijnen in de tachtig jaar sinds ‘Merdeka’ (vrijheid). Waar staan het land en zijn volk nu in hun ontwikkeling?

De Republiek begon met de vooruitgangsidealen van nationale soevereiniteit, eenheid, sociale rechtvaardigheid en gedeelde wel-vaart. Op de democratie volgde de autocratische Nieuwe Orde. Na de val hiervan beloofde *Reformasi* een nieuw begin. Het mondde geleidelijk uit in samensmelting van culturele verandering, politieke islam, (her)opleving van oligarchische structuren, populisme en identiteitsstrijd.

Leo van Grunsven laat in acht colleges zien dat de gedeelde welvaart en sociale rechtvaardigheid nog altijd niet dichterbij zijn gebracht. Verwachtingen van het volk zijn keer op keer gebroken. En ondanks de omvang heeft het land zich in de afgelopen decennia inter-nationaal weinig laten gelden. Dat ondanks spanningen de nationale eenheid bewaard is gebleven, is dan ook opmerkelijk. Het nieuwe bewind van Prabowo Subianto roept vooralsnog vooral *aksi* van het volk op. Zet hij daarmee de stabiliteit op het spel? En wat gaat zijn geopolitieke koers teweegbrengen?

Dr. Leo van Grunsven
16, 23 en 30 maart; 6, 13 en 20 april; 4 en 11 mei 2027 (8)
Dinsdag, 15:15 – 17:00 uur
€ 310
Hoorcollege (1M7 111)

Het Alhambra in Granada (Zuid Spanje)

Ontstaan en ontwikkeling van de islam

Als er één actueel onderwerp is dat geregeld tot vurige discussies leidt, dan is het wel de islam. Maar wat is de plaats en de positie van de islam in de wereld? Deze cursus biedt verdieping in de historische kennis over het ontstaan en de ontwikkeling van deze godsdienst.

De start van deze collegereeks is het ontstaan van de islam vanaf de vroegste periode, de traditionele biografie van de profeet Mohammed en de verdere ontwikkeling door de geschiedenis heen. Er ontstonden verschillende richtingen en stromingen. Door deze ontwikkelingen in politieke en sociale context te plaatsen, worden de omstandigheden die hierop van invloed zijn geweest in kaart gebracht.

Er zijn in de geschiedenis vijf hoofdstromingen gevormd. De soennitische islam, de sjiitische islam, het soefisme (de islamitische mystiek), de volksislam en de islamitische filosofie. In zeven colleges worden deze hoofdstromingen apart uitgediept. Timur Erogluer kijkt daarbij naar de verschillen en de overeenkomsten. Daarnaast vergelijkt hij de ontwikkeling van de islam met die van het jodendom en het christendom. Ook besteedt hij aandacht aan de onderlinge beïnvloeding en de invloed van het pre-islamitische gedachtegoed uit het Midden-Oosten.

Drs. Timur Erogluer
3, 10 en 17 februari; 3, 10, 17 en 24 maart 2027 (7)
Woensdag, 11:00 – 12:45 uur
€ 275
Hoorcollege (1M7 112)
Leergang: De geschiedenis van de islam

De contouren van de nieuwe wereldpolitiek

Een wereldorde die lang zo stabiel leek, trilt nu op zijn grondvesten. Hoewel Amerika nog steeds het rijkste en machtigste land op aarde is, brokkelt het Amerikaanse diplomatieke en economische systeem beetje bij beetje af. Tegelijk lijkt de macht van China alsmaar toe te nemen. Treffen wij in de nabije toekomst dan niets behalve wantrouwen, handelsbarrières, en regionaal conflict?

In deze cursus leren we hoe die chaos tot stand is gekomen en wellicht hoe hier een nieuwe balans uit kan ontstaan. Door de langdurige tendens van de grootmachten te bestuderen, zowel intern als internationaal, wordt duidelijk dat de wereld alleen als systeem begrepen kan worden, een systeem dat groter is dan welke wereldmacht ook en waarbij niemand het totale plaatje kan overzien of bepalen.

In zeven lessen geeft Bram Eenink antwoord op vragen als: hoe bouwde de VS een wereldeconomie om zichzelf? Wat is het effect van Trumps beleid? Hoe is het economische succes van China te verklaren? En hoe zou een wereldsysteem naar Chinees voorbeeld eruitzien? Ook bezoeken we de Europa Experience in Den Haag om te ontdekken wat voor rol de Europese Unie in dit grote spel kan spelen.

- Bram Eenink MA
- 12 en 19 februari; 5, 12 en 19 maart; 2 en 9 april 2027 (7)
- Vrijdag, 11:00 – 12:45 uur
- € 275 (incl. kosten excursie)
- Hoorcollege + excursie (1M7 113)

Afrika in bloei: het economisch potentieel

De kaart van Afrika is recentelijk bijgesteld. Het werelddeel is namelijk groter dan het vaak wordt afgebeeld. Zo zouden China, India en de VS er gemakkelijk in passen. Ook het economische beeld dat rondom Afrika bestaat, mag worden bijgesteld. Er zijn grote verschillen tussen Afrikaanse landen, maar in veel van die landen is er sprake van goede economische groei.

Zo zijn er Afrikaanse landen die zich even snel ontwikkelen als China in de jaren tachtig en negentig. Europese landen hebben, gezien onze demografische ontwikkeling, er belang bij dat proces te stimuleren. Wat ook kan bijdragen is dat veel Afrikaanse landen een jonge, beter opgeleide en gezonde bevolking hebben. Economen noemen dat het bevolkingsdividend, wat ook bijdroeg aan de ontwikkeling van China.

Net als in China zijn buitenlands kapitaal en exportmogelijkheden vereist om de Afrikaanse renaissance voort te zetten. China is aanwezig in Afrika met fabrieken die voor de export naar Europa en de VS gebouwd zijn. Meine Pieter van Dijk laat met voorbeelden uit eigen onderzoek in Egypte, Ethiopië, Kenya, Rwanda en Tanzania zien wat de dynamiek in deze landen verklaart.

- Prof. dr. Meine Pieter van Dijk
- 5, 12 en 19 maart; 2, 9 en 16 april 2027 (6)
- Vrijdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 240
- Hoorcollege (1M7 114)

Een kijkje in een kraamkamer van sterren met gasnevels, stofnevels met bovenin een jonge sterhoop. James Webb opname van de nevel NGC 6357 op een afstand van 8000 lichtjaar.

Het mysterieuze heelal

Kijkt u op een donkere nacht ook wel eens naar de hemel boven u? En bent u dan ook benieuwd naar wat zich daar allemaal afspeelt? Deze cursus gaat niet alleen over de wonderbaarlijke objecten die het heelal bevolken, zoals witte dwergen, rode reuzen, zwarte gaten, kosmische nevels en melkwegstelsels, maar ook over de verbazende verschijnselen en processen die we daar zien.

Denk daarbij aan de geboorte van sterren, exploderende sterren, rimpelingen van de ruimte door zwaartekrachtsgolven en onder meer botsende melkwegstelsels. Hoe worden sterren geboren? Hoe leven sterren en hoe oud worden ze? Vanzelfsprekend komt ook de Oerknal aan bod waarmee het 14 miljard jaar geleden allemaal begon. Hoe moeten we ons dat voorstellen?

Henny Lamers laat dit in acht colleges de revue passeren. Daarnaast heeft hij ook aandacht voor de grootste raadsels, zoals: wat is donkere materie en wat is donkere energie? De uitdijing van het heelal gaat steeds sneller. Hoe kan dat? En wat leert ons dat voor de toekomst? Al deze onderwerpen worden besproken aan de hand van prachtige opnames van onder andere de James Webb Ruimte Telescoop.

Prof. dr. Henny Lamers
30 maart; 6, 13 en 20 april; 4, 11, 18 en 25 mei 2027 (8)
Dinsdag, 11:00 – 12:45 uur
€ 310
Hoorcollege (1N7 115)

Het weer in de oceaan

De zeeën en oceanen slaan enorme hoeveelheden warmte op, transporteren energie via stromingen en beïnvloeden neerslag, stormen en temperatuurpatronen wereldwijd. Van de Golfstroom tot El Niño, van zeewatertemperaturen tot zeespiegelstijging: de oceaan is een onmisbare motor van het klimaatsysteem.

Aan de hand van het conceptueel model van de AMOC (*Atlantic Meridional Overturning Circulation*) krijgen we een beeld van de grote hoeveelheden warm en zout oppervlaktewater die vanuit de tropen naar het noorden worden getransporteerd. In de winter koelt dit water sterk af, zinkt rondom Groenland en stroomt in de diepzee terug naar het zuiden. Deze ‘transportband’ in de oceaan zorgt voor een relatief mild klimaat in Europa en beïnvloedt weerpatronen wereldwijd.

Zo heeft Nederland haar typische zachte zeeklimaat te danken aan de Warme Golfstroom, de noordwaartse stroming van warm water vanuit het Caribisch gebied naar Noordwest-Europa. Rob Groenland laat in acht bijeenkomsten zien hoe de oceaan en atmosfeer samenwerken, hoe veranderingen in de oceaan het klimaat beïnvloeden en welke gevolgen dat heeft voor Europa en Nederland. Een fascinerende cursus over de wisselwerking tussen water en weer, met verrassende inzichten over het klimaat om ons heen.

Drs. Rob Groenland
27 januari; 3, 10 en 17 februari; 3, 10, 17 en 24 maart 2027 (8)
Woensdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 310
Hoorcollege (1N7 116)
Leergang: Weerkunde

Kauwtjes op de Floriade

Vogels: van waarneming tot wereldbeeld

We vliegen in deze cursus alle kanten uit: dit is dan ook zeker geen beginnerscursus over vogels. We bekijken vogels vanuit uiteenlopende perspectieven. Wat zegt de evolutietheorie over vogels? Hoe kijken verschillende culturen naar deze dieren? Wat is het belang van vogels in ons ecosysteem? En welke maatregelen worden er genomen om vogels te beschermen?

De cursus biedt een interdisciplinaire blik op de wereld die we met vogels delen. Waarnemingen worden gecombineerd met inzichten uit de ecologie en met reflecties op wat vogels ons vertellen over de relatie tussen mens en natuur. We kijken naar de zintuigen van vogels, volgen trekvogels op hun reizen en zien hoe waarnemingen, tellingen en burgerwetenschap kunnen uitgroeien tot ecologische kennis. In zes bijeenkomsten ervaart u wat er gebeurt als u écht naar vogels kijkt.

Om de theorie in de praktijk te brengen, nemen Joris Buis en Elias den Otter u mee op twee excursies: één op loopafstand en één in de regio, met georganiseerd vervoer. Daarnaast bieden zij aansluitend op de colleges extra excursies aan, waarvoor u zich afzonderlijk kunt inschrijven.

- Drs. Elias den Otter en drs. Joris Buis
- 25 maart; 8 en 22 april; 13, 20 en 27 mei 2027 (6)
- Donderdag, 11:00 – 12:45 uur
- € 350 (incl. 2 excursies en eenmalig vervoer)
- Hoorcollege + excursies (1N7 118)

De filosofische blik van binnenuit

Een lange traditie van filosofisch en wetenschappelijk denken schrijft de mens, zoals hij zichzelf van binnenuit beleeft, weg uit de werkelijkheid. Zo wordt bij Plato het menszijn geduid in het licht van een hogere wereld, bij Hegel van een wereldhistorisch proces en bij het materialisme van een gemechaniseerde natuur.

Door die blik van buitenaf op de dingen, verdampt de gewone menselijke leefwereld en ervaring, of raakt die tenminste sterk vertekend. Er is in dat perspectief weinig of geen ruimte voor de mens als van binnenuit ervarend en handelend wezen. De vraag is wat het voor onze kijk op de dingen betekent om die te duiden vanuit het deelnemersperspectief met de blik van binnenuit.

In een tijd van grootschalige sociale en technologische ontwikkelingen dreigen de mens en zijn menselijkheid steeds meer in het gedrang te raken. Daarom is het belangrijk eraan te herinneren dat alles uiteindelijk met de menselijke ervaring begonnen is en daarop ook aangewezen blijft. In vijf bijeenkomsten laat Koo van der Wal zien hoe belangrijk het is om dit ervarings- en handelingsaspect van het menszijn serieus te nemen.

- Prof. dr. Koo van der Wal
- 23 en 30 maart; 6, 13 en 20 april 2027 (5)
- Dinsdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 205
- Hoorcollege (1W7 119)

De dood van Socrates, Jacques-Louis David (1787)

De filosofie van de klassieke oudheid

Van de natuurfilosoof Thales, die als eerste probeerde de wereld te verklaren zonder een beroep te doen op goden of mythen, tot aan het Neoplatonisme van Plotinus, dat het denken juist weer richtte op het ene, ondeelbare beginsel van alle dingen: in deze cursus maakt u kennis met een fascinerende wereld van denkers en ideeën uit de klassieke oudheid die zowel vreemd als vertrouwd aandoen.

Bijzondere aandacht gaat uit naar grote filosofen zoals Socrates, Plato en Aristoteles, die een diepe invloed hebben uitgeoefend op de latere geschiedenis van het denken tot op de dag van vandaag. Na hen ontstonden invloedrijke filosofische scholen zoals de Stoa en het Epicurisme.

Teun Tieleman en Maarten van Houte besteden in negen colleges aandacht aan vragen als: waarom en hoe ontstond het verschijnsel filosofie? Welke agenda ontwikkelden de Griekse filosofen? Hoe verhield de filosofie zich tot de religie en de opkomende wetenschap? Welke rol speelde de filosofie in het leven van individuen en in de samenleving? De cursus belicht de antieke denkers in hun historische context, maar gaat ook in op hun relevantie voor het hier en nu.

Prof. dr. Teun Tieleman en dr. Maarten van Houte
1, 8 en 15 februari; 1, 8, 15 en 22 maart; 5 en 12 april 2027 (9)

Maandag, 15:15 – 17:00 uur
€ 345
Werkcollege (1W7 120)
Leergang: Geschiedenis van de filosofie

Zelfportret Rembrandt van Rijn

Het wonder van betekenis

Als wij 's morgens wakker worden bevinden we ons meteen in een wereld die we begrijpen, waarin we weten waar we zijn en weten hoe we ons voelen. Het is een wereld vol betekenis. We nemen dat voor lief, maar toch is het allesbehalve vanzelfsprekend. Want waar komt betekenis vandaan? En hoe begrijpen we de wereld?

We kunnen bijvoorbeeld proberen om de schoonheid, liefde of waarde van een schilderij te reduceren tot meetbare natuurlijke processen of elementen. Maar daarmee vatten we de betekenis van dat schilderij niet. Toch begrijpen we niet alleen de dingen, maar begrijpen we elkaar ook (of niet). Hoe een ander kijkt en wat een ander doet heeft ook betekenis voor ons. Hoe werkt dat?

Dit soort vragen zijn in deze achtdelige cursus de leidraad om het wonder van betekenis te onderzoeken. Robert Keurntjes neemt u mee op een zoektocht naar de bron van betekenis. We kijken daarbij naar verschillende filosofische posities: van het idealisme-realisme debat tot fenomenologie en *embodied cognition*. Daarnaast is er aandacht voor welke rol taal speelt, wat we van biologen kunnen leren en wat niet-westerse (Indiase) filosofen hierover zeggen.

Robert Keurntjes MA
1, 8 en 15 februari; 1, 8, 15 en 22 maart; 5 april 2027 (8)

Maandag, 11:00 – 12:45 uur
€ 310
Hoorcollege (1W7 121)

cursussen in Amersfoort

Marco Polo, *Livre des merveilles*, peperoogst

Reizen in de middeleeuwen

Reizen is tegenwoordig voor veel mensen vanzelfsprekend. Jaarlijks gaan we op vakantie en tussendoor maken we stedentrips, met bestemmingen over de hele wereld. In de Middeleeuwen was dat heel anders. De bekende wereld was kleiner en reizen was eerder uitzondering dan regel. De meeste mensen kwamen nauwelijks buiten hun eigen dorp of streek. Toch waren er groepen die grotere afstanden aflegden en onbekende gebieden leerden kennen.

Adel, welgestelde burgers, diplomaten, kooplieden, soldaten, monniken en pelgrims behoorden tot de reizigers van de Middeleeuwen. Sommigen legden hun ervaringen vast in reisverslagen. Die konden ook dienen als gids voor mensen die later een vergelijkbare reis wilden ondernemen.

We maken kennis met verschillende soorten middeleeuwse reizen. Zo is er aandacht voor de zeereizen van Ieren en Vikingen en voor pelgrimsreizen naar Jeruzalem, Rome en Santiago de Compostela, maar ook naar dichterbij gelegen bedevaartsoorden zoals Canterbury. Ook reizen naar het Verre Oosten komen aan bod, waaronder die van Willem van Rubroek en Marco Polo. Daarnaast bekijken we imaginaire reizen, met het reisverslag van Jan Mandeville als voorbeeld.

Dr. Ludo Jongen
28 januari; 4, 11 en 18 februari; 4, 11, 18 en 25 maart 2027 (8)
Donderdag, 11:00 – 12:45 uur
€ 310
Werkcollege (2G7 122)

Dora Hitz, *wijnoogst* (1910).

Vier bijzondere en culturele vrouwen

Vier vrouwen staan centraal, ieder met een eigen plaats in de kunstwereld. We maken kennis met Dora Hitz, Etel Adnan, Edwina van Heek en Vivian Suter. Hun werk en betekenis lopen uiteen: van hofschilderes en kunstenaar tot mecenas en drijvende kracht achter een museum.

In Roemenië was Dora Hitz (1853–1925) hofschilderes en een voor-aanstaand lid van de belangrijkste kunstgenootschappen van haar tijd. In Berlijn had zij haar eigen schilderschool. Een ander kunstenaarsleven leidde Etel Adnan (1925–2021), dichter, filosoof en kunstenaar uit Libanon. In 2003 werd zij uitgeroepen tot de meest gevierde Amerikaans-Arabische auteur. Daarnaast maakte ze tapijten, schilderijen en films, geïnspireerd door Paul Klee.

Niet zelf kunst maken, maar kunst mogelijk maken: dat kenmerkt Edwina van Heek (1872–1945), de stille kracht achter Rijksmuseum Twenthe in Enschede. In 1926 schonk zij een museumgebouw en een collectie aan de Nederlandse staat. We staan stil bij haar daadkracht, visie en maatschappelijke betrokkenheid. Vivian Suter (1949) woont en werkt in de jungle van Guatemala en schildert haar doeken buiten. Tientallen niet-opgespannen doeken vormen samen labyrintische installaties die de jungle weerspiegelen waarin ze zijn ontstaan.

Drs. Lisette le Blanc
27 januari; 3, 10 en 17 februari 2027 (4)
Woensdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 170
Hoorcollege (2K7 123)

Arnold Böcklin - *'Die Toteninsel III'*, 1883. Het Dodeneiland van Arnold Böcklin is op muziek gezet door o.a. Max Reger en Sergei Rachmaninov

Ik hoor, ik hoor wat jij niet hoort

Net zoals de symboliek in schilderkunst, bevat klassieke muziek talrijke 'verborgen' muzikale codes. De middeleeuwer Guillaume de Machaut plaatste door minieme ritmische verschuivingen belangrijke woorden op de voorgrond, Scarlatti verklankte straat-geluiden, Schubert ving herinnering in noten en Schumann wist verliefdheid en verlangen feilloos in muziek om te zetten. In deze cursus worden uw oren opengezet, terwijl notenlezen geen vereiste is.

Met het humanisme kregen componisten oog voor de tekst, zoals Josquin met zijn *Ave Maria*. Vanaf 1600 ontstond een sterke band tussen redekunst en muziek. Zo zei Albert Schweitzer: "De verhouding van Bachs muziek tot haar tekst is zo levendig als men zich maar kan voorstellen." Mozart gebruikte muzikale 'sjabloontjes', ooit herkenbaar voor velen, maar nu vergeten.

Euwe de Jong laat ook andere muzikale codes de revue passeren, waaronder die van Richard Strauss die zelfverzekerd vertelde dat hij een glas bier in noten kon omzetten. Een symfonie van Mahler klinkt als een markt met een veelheid aan kleurrijke kraampjes. Luister hoe Schönberg bedrog muzikaal presenteert, voel de dreiging van de twintigste eeuw in Weberns spaarzame noten en ervaar troost bij Arvo Pärt.

Euwe de Jong
3, 10, 17, 24 en 31 maart; 7 april 2027 (6)

Woensdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 240
Hoorcollege (2K7 124)

Bedreigde natuur, protesterende boeren

Boeren versus eco-denkers

De stikstofcrisis laat zien hoe sterk het landbouw-natuurconflict Nederland verdeelt. Ook in andere rijke landen woedt een fel debat: burgers maken zich zorgen over dierenwelzijn, biodiversiteit en de herkomst van hun voedsel, terwijl veel boeren zich miskend en onder druk gezet voelen.

Hoe hebben landbouw en samenleving zich ontwikkeld sinds de Fossiele Brandstoffen Revolutie? Waarom is het eco-denken juist in de geïndustrialiseerde wereld tot bloei gekomen? Hoe is de relatie tussen boeren en de eco-beweging in de loop van de tijd veranderd? Welke rol heeft de politieke ontwikkeling in de afgelopen decennia daarbij gespeeld? En zijn een aantal populaire opvattingen over de landbouw en de natuur wel steekhoudend?

In zes colleges neemt Niek Koning afstand van de waan van de dag en kijkt met een mondiale en historische blik naar deze vragen. Hij eindigt met een urgent vraagstuk van onze tijd: hoe kan de wereld-bevolking gevoed worden, zonder dat we de aarde uitputten of omvormen tot één groot productielandschap? Wat vraagt dat van beleidmakers en van ons denken over groei en duurzaamheid?

Dr. ir. Niek Koning
19 februari; 5, 12 en 19 maart; 2 en 9 april 2027 (6)

Vrijdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 240
Hoorcollege (2M7 125)

Ontwikkelingen in de levens-wetenschappen

De levenswetenschap staat bepaald niet stil. Er zijn tal van nieuwe ontwikkelingen die ons op allerlei gebieden verder brengen. In deel vier van de leergang Levenswetenschappen kijken we naar de ontwikkelingen die aansluiten op de introductiecursus Celbiologie en de vervolgcursussen Biotechnologie en Afweer. Ook ontwikkelingen in de bètawetenschap komen in deze cursus aan bod.

Zo zijn er nieuwe gegevens over wat de menselijke hersenen bijzonder maakt, en weten we meer over hoe hersenziektes ontstaan. Ook zijn er weer nieuwe ideeën over hoe veroudering werkt. In de biotechnologie zijn er nieuwe vormen van stamceltherapie en gentherapie, waaronder een opvolger van CRISPR. Verder zijn er nieuwe methodes om bijvoorbeeld planten efficiënter te laten groeien en CO_2 op te slaan.

Ruud Licht besteedt ook aandacht aan afweer. Hoe zit het met nieuwe vormen van immunotherapie op basis van mRNA, zoals tegen (long)kanker? Wat zijn de lessen van corona, en hoe staat het met andere infectieziekten zoals ebola? In het vierde en laatste college staat hij stil bij de bètawetenschap. Wat voor bredere wetenschappelijke ontwikkelingen zijn er onder meer in de astronomie en kunstmatige intelligentie?

Dr. Ruud Licht
2, 9, 16 en 23 maart 2027 (4)
Dinsdag, 11:00 – 12:45 uur

€ 170
Hoorcollege (2N7 126)
Leergang: Levenswetenschappen

Opgaande zon

Natuur en bewustzijn – deel 2

Wat zijn wij eigenlijk als mens? Enkel natuur of ook bewustzijn? Zijn we ons lichaam, of is er daarnaast iets wat niet uit het fysieke voortkomt? Het denken over deze vragen vormt sinds het begin van de filosofie een centraal thema en staat de laatste decennia opnieuw in de belangstelling. Ook in deel twee van de cursus Natuur en Bewustzijn vormen deze vragen het startpunt.

We verkennen de visies van het 'idealisme' en het 'naturalistisch dualisme'. Volgens de eerste is de natuur bewustzijn, terwijl volgens de tweede bewustzijn iets natuurlijks is. Daarbij onderzoeken we hedendaagse theorieën. Dualisme is een familie van opvattingen die uitgaat van een fundamenteel onderscheid: bewustzijn en fysisch proces zijn niet tot elkaar te reduceren. Ruimte, tijd en bewustzijn zijn oorspronkelijke dimensies die nauw met elkaar samenhangen.

In deze zesdelige cursus kijkt Arnold Ziegelaar ook naar verschillende opvattingen aan de hand van begrippen als interactie en emergentie (eigenschappen van het geheel die de losse onderdelen niet hebben). Ook kunstmatige intelligentie en religieuze ideeën over voortbestaan komen aan bod. We onderzoeken de relatie tussen bewustzijn en de evolutie van het leven, en de verhouding tussen de bewustzijnswereld en de natuurlijke wereld.

- Drs. Arnold Ziegelaar
- 9 en 16 februari; 2, 9, 16 en 23 maart 2027 (6)
- Dinsdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 240
- Hoorcollege (2W7 127)
- Leergang: Natuur en bewustzijn

Lijden of leiden? – Leven als Spinoza

Spinoza is zonder twijfel de beroemdste filosoof van Nederland. En dat terwijl hij niet lang leefde. Hij overleed in 1677, slechts 44 jaar oud. Pas na zijn dood verscheen zijn ultieme werk, de *Ethica*, waarin hij aangaf hoe je goed zou kunnen leven door met verstand je hartstochten te benaderen. Welke lessen kunnen we in deze tijd daaruit trekken?

Precies 350 jaar na het overlijden van Spinoza gaan we diepgaand maar ook toegankelijk verkennen hoe zo'n goed leven er voor ons vandaag de dag uit kan zien. Dat doen we door Spinoza's leven en zijn *Ethica* te bestuderen, te kijken wat latere denkers over Spinoza melden, en al deze inzichten toe te passen op onze tijd en onze levens.

In acht colleges ontdekt u hoezeer passies het gedrag sturen en welke redelijke ideeën Spinoza als 'neo-stoïcijn' aanreikt om met deze passies om te gaan. Op die manier wordt er minder geleden en meer geleid. Remko van Broekhoven laat zien hoe dit niet alleen het eigen leven kan verrijken, maar ook de rest van de wereld ten goede kan komen.

- Dr. Remko van Broekhoven
- 4, 11 en 18 februari; 11, 18 en 25 maart; 8 en 15 april 2027 (8)
- Donderdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 310
- Hoorcollege (2W7 128)

cursussen in Nijmegen

De latere ministers van Defensie, Joris Voorhoeve, en Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo, met elkaar in overleg in de Tweede Kamer.

Europa in een kantelende wereld, 1989-1999

Oorlog in Europa. Crisis in de NAVO. Onzekerheid over de Russen. Een verlangen naar de vanzelfsprekende Amerikaanse aanwezigheid van weleer. De Europese zoektocht naar veiligheid in een kantelende wereldorde is niet nieuw. Ondanks het optimisme na de Koude Oorlog luidde de val van de Berlijnse Muur in november 1989 een heel onzekere periode in.

De Koude Oorlog was voorbij, maar wat kwam ervoor in de plaats? Zouden de Amerikanen de belangen van de NAVO-lidstaten wel blijven behartigen? En welke afslag zou Rusland nemen? Het was ook de periode van de oorlogen in voormalig Joegoslavië, het drama van Srebrenica, de veel bekritiseerde NAVO-bombardementen op Kosovo en hernieuwde spanningen met Rusland.

In deze cursus staat de Nederlandse zoektocht naar een nieuwe Europese veiligheidsorde na de Koude Oorlog centraal, culminerend in de NAVO-uitbreiding in 1999. Het Nederlandse perspectief biedt gelegenheid voor een diepgaande analyse op basis van primaire bronnen en interviews met belangrijke spelers. Daarbij wordt ook de bredere geopolitieke en Europese context behandeld. Parallellen met hedendaagse vraagstukken, zoals de huidige crisis in trans-Atlantische betrekkingen, Europese veiligheid en de oorlog in Oekraïne komen uitgebreid aan bod.

Dr. Laurien Crump
2, 9, 16 en 30 maart;
6, 13 en 20 april 2027 (7)

Dinsdag, 10:00 – 11:45 uur
€ 250
Hoorcollege en werkcollege (3G7 129)

Enkele voorbeelden van nationaalsocialistische letterkunde die in de cursus aan de orde komen

Nationaal-socialistische en volkse letterkunde

Wie de Nederlandse literatuurgeschiedenis induikt, stuit al snel op een gat van een stroming die nauwelijks is bestudeerd: de nationaalsocialistische en volkse letterkunde. Deze stroming ontstond in 1932 en verdween na 1945 van de aardbodem. Toch is onderzoek naar deze periode belangrijk omdat het inzicht geeft in een denkwereld die gedurende korte tijd grote invloed heeft gehad op de Nederlandse geschiedenis.

Het nationaalsocialisme was een ideologie die een stempel drukte op alles wat in Europa plaatsvond. Het doel was om de samenleving en de cultuur te hervormen en nationaalsocialistische schrijvers droegen hun steentje daaraan bij. Maar wetenschappelijke bestudering van de Nederlandse nationaalsocialistische en volkse letterkunde liet lang op zich wachten. In de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog werden deze ideologisch bepaalde letterkundige producten genegeerd. De schrijvers ervan werden monddood gemaakt.

Het is begrijpelijk dat na de oorlog niemand warmliep voor het bestuderen van deze stroming. Toch was dat vanuit wetenschappelijk oogpunt gezien onwenselijk. In vier colleges dicht Willem Huberts dit gat in de Nederlandse literatuur. Hij schetst een duidelijk, samenhangend beeld van de nationaalsocialistische cultuurpolitiek én van de Nederlandse letterkunde die daaruit voortkwam.

Dr. Willem Huberts
16 en 23 april;
7 en 14 mei 2027 (4)

Vrijdag, 14:30 – 16:15 uur
€ 150
Hoorcollege (3G7 130)

Familie-geschiedenis en archief

Familiegeschiedenis biedt een andere kijk op het verleden dan de algemene geschiedenis. Of het nu gaat om eigen voorouders of om de familie van een historisch persoon. Het onderzoek heeft iets van schatgraven: soms blijft informatie schaars, soms leveren archieven onverwachte vondsten op of antwoorden op vragen die al langer spelen.

In deze cursus ligt de focus op familieonderzoek in Nederland. In een van de bijeenkomsten besteden we aandacht aan de voormalige koloniën en onze buurlanden. Daarnaast komen het opzetten van een onderzoek en het verwerken van gegevens aan bod, evenals de geschiedenis en structuur van archieven. De cursus levert het meeste op wanneer u tijdens de bijeenkomsten aan de slag gaat met uw eigen familiegeschiedenis.

In tal van archieven ligt een schat aan informatie. Door digitalisering worden deze steeds toegankelijker, maar het kan lastig zijn daarin de weg te vinden. Robert Keurntjes besteedt aandacht aan het opzetten van onderzoek en het verwerken van gegevens. Verder komen de geschiedenis en structuur van archieven aan bod. De cursus levert het meeste op wanneer u tijdens de bijeenkomsten aan de slag gaat met uw eigen familiegeschiedenis.

Robert Keurntjes MA
3, 10, 17, 24 en 31 maart; 7, 14 en 21 april 2027 (8)

Woensdag, 12:15 – 14:00 uur
€ 280
Werkcollege (3G7 131)

Catherine M. Wood, *Old books*

Bernini, *Roof van Proserpina* (detail), 1621-1622, Galleria Borghese.

Spektakel, revolutie en rede

Tussen 1600 en 1800 beleeft West-Europa roerige tijden. (Godsdienst)oorlogen teisteren het continent, machtsverhoudingen kantelen, de wereldhandel bloeit en nieuwe rijken jagen de kunsthandel aan. Hoe geven kunstenaars en opdrachtgevers in deze turbulente periode vorm aan de kunsten?

Bernini transformeert in opdracht van pausen en kardinalen met spektakel het barokke Rome tijdens de contrareformatie, terwijl tegenpool Caravaggio met zijn ronduit volkse heiligen, de belevingswereld van de gelovigen binnendringt. In Spanje schildert Velázquez met energieke zwier het ene na het andere portret van de koninklijke familie. Maar ook Zurbarán overtuigt met zijn verstilde ascetische schilderijen die ondersteuning bieden bij het persoonlijk gebed.

Ondertussen proberen kunstenaars in het protestante Noorden zonder kerkelijke en koninklijke opdrachtgevers te overleven. Enkelen lukt het uit te blinken in nieuwe genres. Van Ruisdael, Rembrandt, Hals en Vermeer zetten indrukwekkende prestaties neer in hun landschappen, portretten en stillevens. In Antwerpen vormt de katholieke Rubens een apart verhaal. Hij gooit internationaal hoge ogen met zijn uitbundige vleesgeworden naakten. In zes colleges bespreekt Kathleen Nieuwenhuisen de barok in verschillende landen en de zeventiende-eeuwse genrekunst in de Hollandse Republiek.

- Dr. Kathleen Nieuwenhuisen
- 1, 8, 15 en 22 maart; 5 en 12 april 2027 (6)
- Maandag, 10:00 – 11:45 uur
- € 220
- Hoorcollege (3K7 132)
- Leergang: Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst

Balzacs standbeeld van Rodin aan de Boulevard Raspail.

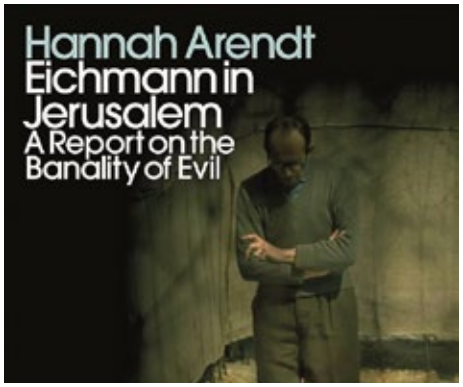
Parijs, stad van kunstenaars en schrijvers

Geen stad was in de negentiende eeuw zo toonaangevend in de vernieuwing van kunst en literatuur als Parijs. De stad is daarbij niet slechts decor, maar zelf een actieve kracht. Door revoluties, oorlogen, industrialisatie en grootschalige stadsvernieuwing verandert Parijs ingrijpend. In deze dynamiek groeit het uit tot een laboratorium van moderne kunst en literatuur.

De straten van Parijs worden slagvelden, cafés broedplaatsen van ideeën en salons centra van smaak en reputatie. In deze turbulente omgeving ontstaan nieuwe vormen van leven en samenleven.
De stad versnelt en sociale verhoudingen verschuiven zichtbaar. Generaties kunstenaars en schrijvers – geboren in de stad of erdoor aangetrokken – volgen deze veranderingen van dichtbij. Tegelijkertijd zoeken zij naar nieuwe stijlen en vormen om hun ervaringen te verbeelden. Met hun werk veranderen zij niet alleen de kunst, maar ook het beeld van de grote stad.

Parijs groeit uit tot een mythische plek van vrijheid en vervreemding, schoonheid en conflict, vernieuwing en verlies. In deze vijfdelige reeks verkennen we de wisselwerking tussen stad en kunst: hoe de stedelijke dynamiek inspireert en vernieuwt en hoe kunstenaars op hun beurt het verhaal en de identiteit van de stad vormgeven.

- Drs. Marcel Bayer
- 9 en 23 februari; 2, 9 en 16 maart 2027 (5)
- Dinsdag, 14:30 – 16:15 uur
- € 220
- Werkcollege (3K7 133)

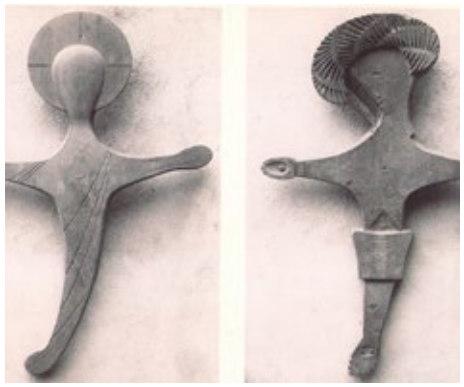
Hannah Arendt en de Banaliteit van het kwaad

Wat is het kwade, waardoor ontstaat het en hoe kunnen we het goed tegemoet treden? In onder meer *Eichmann in Jerusalem - A Report on the Banality of Evil* van Hannah Arendt zoeken we naar antwoorden.

Het boek dat in 1963 verscheen en waarmee Arendt wereldberoemd werd, was een verslag van het proces tegen Nazi-kopstuk Eichmann. De ondertitel van het boek *A Report on the Banality of Evil* was een verwijzing naar de houding van Eichmann, die beweerde slechts zijn werk te hebben gedaan. Het was deze ondertitel dat een begrip werd bij politieke theoretici en filosofen, én bij het gewone publiek.

Remko van Broekhoven bespreekt in acht colleges het boek van Arendt in de context van haar leven en haar overige werk. Verder wordt haar boek vergeleken met studies van schrijvers Abel Herzberg en Harry Mulisch die ook het proces tegen Eichmann bijwoonden. Tot slot worden er verbanden gelegd met latere studies en situaties. Denk bijvoorbeeld aan het *Prison Experiment* van Philip Zimbardo en aan ervaringen met het alledaagse of absolute kwaad in Rwanda en het Midden-Oosten. Kunnen we met denken het goed(e) doen?

- Dr. Remko van Broekhoven
- 24 februari; 3, 10, 17, 24 en 31 maart; 7 en 14 april 2027 (8)
- Woensdag, 14:30 – 16:15 uur
- € 280
- Hoorcollege (3W7 134)

Tweeluik van Joseph Beuys - *Opfer und Erlösung*, 1951

Humanisme en religie in het denken van de oudheid

De geschiedenis van humanisme en religie beslaat zo'n vijfentwintig eeuwen en gaat terug tot de klassieke oudheid. Het werk van denkers uit die tijd balanceert tussen een spirituele en een aardse, en een religieuze en een seculiere visie op het leven en op de wereld. Wat kunnen we vandaag de dag daaruit opmaken?

Per college staat een filosoof of theoloog centraal. Als eerste Mozes die zei: 'God die de mens bevrijdt van de goden.' Plato beschreef de wereld van de goden en de wereld van de mensen, en Aristoteles zag de wereld als vat van mogelijkheden. Mattheüs sprak over de hemel op aarde, Seneca en Lucretius staan bekend om het afscheid van de goden, Marcion stelde de vraag wie de ware en de valse god is, terwijl Athanasius zich afvroeg wie is 'onze' God? En Efraïm de Syriër, tot slot, staat bekend om poëzie van de schepping.

In acht interactieve bijeenkomsten duidt Laurens ten Kate fragmenten van deze denkers, waarbij duidelijk wordt dat het geloof in de mens en het afscheid van de goden geen nieuwe waarheden en zekerheden opleverden. Integendeel: de mens wordt voor zichzelf meer en meer een vraag.

- Prof. dr. Laurens ten Kate
- 23 en 30 maart; 6, 13 en 20 april; 4, 11 en 18 mei 2027 (8)
- Dinsdag, 14:30 – 16:15 uur
- € 280
- Hoorcollege (3W7 135)
- Leergang: De mens als vraag naar de mens: Denkers tussen humanisme en religie in de westerse cultuurgeschiedenis

cursussen in Rotterdam

De geschiedenis van de Engelse taal

Engels wordt vandaag de dag over de hele wereld gesproken. Maar wist u dat tien eeuwen geleden de Engelse taal sterk op het Nederlands en Duits leek? In deze cursus ontdekt u hoe de Engelse taal door de eeuwen heen klonk en hoe die grammaticaal veranderde.

In deze cursus onderzoeken we waarom het Engels door de eeuwen heen is veranderd en hoe deze veranderingen zich door de taal hebben verspreid. Welke rol speelde de komst van Willem de Veroveraar en waarom schrijven de Engelsen tegenwoordig niet meer in het runenschrift? Van het zevende-eeuwse Beowulf-gedicht tot het koloniale Engels van de zeventiende en achttiende eeuw: het komt in deze cursus allemaal aan bod.

Bent u benieuwd hoe u met een taalkundige bril naar de geschiedenis kunt kijken? En wilt u weten waarom de heilige Bonifatius geen Fries hoefde te leren toen hij in de middeleeuwen naar Dokkum kwam? Alexia Kerkhof legt het uit en neemt u in acht colleges mee op een tijdreis door de bijzondere ontwikkeling van de Engelse taal.

- Dr. Alexia Kerkhof
- 11 en 18 februari; 4, 11, 18 en 25 maart; 1 en 8 april 2027 (8)
- Donderdag, 11:15 – 13:00 uur
- € 310
- Hoorcollege (4G7 136)
- Leergang: Talen in Beweging: van middeleeuwen tot moderne tijd

Giorgio de Chirico, "De oudheidkundigen" (1927)

Oudheidkunde als wetenschap

Wie afgaat op wat de media vertellen over de oude wereld, kan daaruit drie dingen opmaken: dat classici nooit vertellen wat ze zelf doen, maar inhaken op andermans actualiteit ("in de Oudheid hadden ze ook *fake* nieuws"), dat archeologen altijd praten over vondsten (liefst schatten) en nooit over het toetsen van hypothesen, en dat oudhistorici de Oudheid reduceren tot een rariteitenkabinet (gladiatoren, gekke keizers). Maar klopt het beeld dat de media over Oudheidkunde schetsen?

Het antwoord is: nee. De bestudering van de Oudheid is in de eerste plaats een wetenschap. Er is dus ook weleens echt nieuws. Waarom lezen we toch steeds over de dagelijkse perspectiefwisselingen en de niet-nieuwswaardige verwerving van data zoals archeologische vondsten en nieuw ontdekte teksten?

In vier bijeenkomsten geeft Jona Lendering op die vragen antwoord en besteedt hij aandacht aan innovatie. Artificiële intelligentie speelt bijvoorbeeld ook in de oudheidkundige disciplines een belangrijke rol. En bioarcheologie zorgt ervoor dat er anders moet worden nagedacht over de uitleg van andere culturen. Tot slot gaat hij in op de vraag waarom journalisten nooit over het werkelijke nieuws schrijven.

- Drs. Jona Lendering
- 8 en 15 februari; 1 en 8 maart 2027 (4)
- Maandag, 13:15 – 15:00 uur
- € 170
- Hoorcollege (4G7 137)
- Leergang: Geschiedenis van de oude wereld

De VOC gebruikte het geld van haar aandeelhouders om oorlog te voeren tegen haar Europese concurrenten. In 1606 leverde de tweede VOC vloot slag tegen de Portugezen by Kaap Rachado.

Macht over Recht? De oprichting van de VOC

De Verenigde Oost-Indische Compagnie is opgericht in 1602 en was één van de grootste bedrijven van Europa. Het was de eerste multinational, een onderneming met duizenden werknemers, een naamloze vennootschap met verhandelbare aandelen, een toonbeeld van financiële innovatie. Of toch niet?

De VOC domineerde de Europese handel met Azië door grootschalig geweld te gebruiken, niet alleen tegen concurrerende compagnieën maar ook tegen de bevolking van de Indonesische archipel. Om haar economische doelen te bereiken, schuwde de compagnie geen enkel middel en koos bewust voor genocide, slavernij en militaire overheersing. Dit had verstrekkende gevolgen voor de betrokken samenlevingen.

Oscar Gelderblom deelt in deze collegereeks de resultaten van het onderzoek dat hij samen met Abe de Jong en Joost Jonker doet naar de financiële geschiedenis van de VOC in de eerste twintig jaar van haar bestaan. Daaruit blijkt dat de unieke financiële organisatie van de compagnie geen toeval was, maar een direct gevolg van het grootschalige gebruik van geweld in Azië. Deze bevindingen dagen het beeld uit van de VOC als vooraanstaande handelsonderneming, en laten zien hoe nauw economisch succes en gewelddadige onderdrukking met elkaar verweven waren.

Prof. dr. Oscar Gelderblom
8 en 15 februari;
1, 8, 15 en 22 maart 2027 (6)

Maandag, 15:15 – 17:00 uur
€ 240
Hoorcollege (4G7 138)

De Dom van Florence met de koepel van Brunelleschi

Florence tussen 1400 en 1450: kunst aan de macht

Het begin van de renaissance in Florence is een van de spannendste periodes uit de kunstgeschiedenis. Een aantal geniale kunstenaars inspireerden elkaar om tot het uiterste van hun kunnen te gaan. Ze hadden allemaal duidelijk een eigen stijl, maar werden tegelijk gedreven door hetzelfde ideaal van civiel humanisme: het streven naar maximale individuele ontplooiing ten dienste van de stedelijke gemeenschap.

Zo ontstonden de grootse kunstwerken die nog onverminderd imponeren, zoals de koepel van de Dom, de bronzen deuren van het Baptisterium en de expressieve beelden van Donatello. Ook van bijzondere betekenis zijn de schitterende fresco's van Masaccio en van Fra Angelico die de monnikscellen van het klooster San Marco beschilderde.

In deze cursus laat Ernest Kurpershoek in zes lessen al deze schitterende kunstwerken in de context van die tijd zien. Daarbij gaat hij in op belangrijke gebeurtenissen en achterliggende ideeën afgewisseld met aandacht voor specifieke details van de kunstwerken. De combinatie van kennis en kijken zorgen voor een zeer verrijkende ervaring.

Drs. Ernest Kurpershoek
16, 23 en 30 maart;
6, 13 en 20 april 2027 (6)

Dinsdag, 11:15 – 13:00 uur
€ 240
Hoorcollege (4K7 139)

Luister naar de geschiedenis in muziek

In de afgelopen zeshonderd jaar veranderde de samenleving in West-Europa van een autocratisch bestel, via een standenmaatschappij, naar een meer democratisch model. Deze ingrijpende ontwikkelingen lieten ook sporen na in de muziek. In deze cursus reizen we langs verschillende historische gebeurtenissen, componisten, locaties en muzikale ontwikkelingen, en ontdekken we hoe deze elkaar beïnvloeden.

In de zestiende eeuw zorgde de reformatie voor een grote omwenteling in de muziek. De nadruk kwam steeds meer op volkszang en -taal te liggen. Luther verving de toen gebruikelijke zangstukken door meer begrijpelijke, eenstemmige liederen. Dit in tegenstelling tot de verlichting waarin de mens meer los kwam van het geloof en het toenemende vertrouwen in het menselijk verstand doorwerkte in de muziek.

Rob Raaijman zet in acht lessen Bach, Handel, Haydn, Mozart en Beethoven centraal. Er is aandacht voor hun bijdragen aan vormen als cantate, oratorium, sonate, soloconcert en opera. We zullen ook ontdekken dat snelle maatschappelijke omwentelingen, zoals revoluties, componisten en hun werk beïnvloedden. De cursus sluit af met een thema dat past bij de tijd van het jaar: passiemuziek, teruggevonden in de muziekgeschiedenis.

Rob Raaijman
8, 15 en 22 maart; 5, 12 en 19 april; 3 en 10 mei 2027 (8)
Maandag, 11:15 – 13:00 uur
€ 310
Hoorcollege (4K7 140)

Georges Seurat, Un dimanche après-midi à l'île de la Grande Jatte (détail), 1884.

Permanente revolutie

In de revolutionaire negentiende eeuw ondergaan de kunsten een ingrijpende transformatie. Gaandeweg maakt het artistieke dictaat van door de staat erkende kunstacademies plaats voor persoonlijke intenties van kunstenaars. Ook beïnvloeden industrialisatie en sociale omwentelingen het ontstaan van nieuwe stilistische stromingen. Die volgen elkaar in een steeds sneller tempo op.

Rond 1800 werken David en Canova nog in een streng neoclassicisme waarbij zij teruggrijpen op de klassieke oudheid. Hiertegen komen romantische schilders als Goya en Delacroix in verzet. Zij verkiezen verbeelding en gevoel boven de ratio van de Verlichting. De realisten Courbet en Millet vinden waarheid in de kunst belangrijker dan academische schoonheid en schilderen sappelende boeren in kapotte kleren, terwijl Manet zegt dat hij schildert wat hij ziet en daarmee het impressionisme inluidt.

Als Paul Cézanne op het einde van de negentiende eeuw de eeuwenoude principes van de academische schilderkunst radicaal ontmantelt en de zichtbare wereld op het schilderdoek terugbrengt tot geometrische vormen, is de geest uit de fles. Binnen één eeuw is de moderne kunst geboren. Kathleen Nieuwenhuisen geeft in tien bijeenkomsten een verdiepend overzicht van de negentiende-eeuwse kunst, waarbij het accent ligt op de beeldende kunst.

Dr. Kathleen Nieuwenhuisen
5, 12 en 19 februari; 5, 12 en 19 maart; 2, 9, 16 en 23 april 2027 (10)
Vrijdag, 11:15 – 13:00 uur
€ 375
Hoorcollege (4K7 141)
Leergang: Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst

Vreemde snoeshanen in de literatuur

Wat gebeurt er wanneer we de wereld bekijken door de ogen van iemand die er eigenlijk niet in past? En waarom voelen we ons zo aangetrokken tot het perspectief van zo'n buitenstaander? Figuren die afwijken van de norm – een naïeve optimist, een zwervende dromer, een ongewone paradijsvogel – lijken juist nieuwe mogelijkheden en opwindende alternatieven zichtbaar te maken. Vanuit hun positie ontstaat een andere blik op wat vanzelfsprekend lijkt.

Deze cursus volgt acht bijzondere personages uit de wereldliteratuur die met hun vreemde blik de werkelijkheid openbreken. Zij laten zien wat onder de oppervlakte schuilgaat: maatschappelijke conventies, onzichtbare machtsstructuren, de druk om te functioneren en de angst voor uitsluiting.

Er is aandacht voor het verlangen naar betekenis en de vraag wie we kunnen zijn als niemand ons bevestigt. Peter van Ewijk onderzoekt hoe deze figuren functioneren als literaire spiegels en waarom hun perspectief juist vandaag, in een wereld van prestatiedruk, identiteitsvragen en sociale vervreemding, zo'n verrassende helderheid biedt. In acht colleges staat telkens een ander type buitenstaander centraal. Zo ontstaan verschillende manieren om opnieuw naar onze samenleving te kijken en biedt fictie een ingang om de realiteit scherper te zien.

Dr. Peter van Ewijk
9 en 16 februari; 2, 9, 16, 23 en 30 maart; 6 april 2027 (8)
Dinsdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 310
Hoorcollege (4K7 142)

De Pauluskerk in Rotterdam

Kansen(on) gelijkheid in Rotterdam

Wordt je toekomst bepaald door waar je wieg staat? De meeste mensen kennen Rotterdam als een moderne wereldhavenstad met tot de verbeelding sprekende architectuur en vele culturele activiteiten. Rotterdam heeft het imago van arbeidersstad van zich afgeschud. Maar er is een keerzijde. Rotterdam telt een onevenredig groot aantal hardnekkige sociaal-maatschappelijke problemen, waaronder kansenongelijkheid.

In deze cursus nemen Toby Witte, Hanneke Torij, Szabinka Dudevszky en Wieteke van Dam, allen verbonden aan de Hogeschool Rotterdam, u mee op een ontdekkingstocht langs de onbekende kanten van Rotterdam. Zij delen hun kennis en expertise, en bieden inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen in de praktijk. Ook laten ze zien hoe kansenongelijkheid van invloed is op de samenleving.

Het eerste college gaat over kansenongelijkheid en bestaanszekerheid vanuit sociaalhistorisch perspectief. In de tweede bijeenkomst wordt ingegaan op de uitdagingen en kansen in de eerste duizend dagen van een mensenleven. Een interactieve bijeenkomst over ongelijkheid in het jeugdstrafrecht wordt gevolgd door een college over kansengelijkheid onder ouderen, met aandacht voor gezondheid en zingeving. De laatste bijeenkomst is een stadswandeling langs maatschappelijke initiatieven in Rotterdam en eindigt met een bezoek aan de Pauluskerk.

Drs. Szabinka Dudevszky e.a.
12, 19 en 26 januari 2027; 2 en 9 februari 2027 (5)
Dinsdag, 14:15 – 16:00 uur
€ 215
Hoorcollege en werkcollege + excursie (4M7 143)

Alledaagse economie - deel 2

Materiële welvaart, bonussen en armoede. Onze alledaagse economie kent grote verschillen. Binnen Nederland, maar ook tussen landen. In deel twee van deze cursus bespreken we eenvoudige maar krachtige economische theorieën die een nieuw licht werpen op het gedrag van mensen en de werking van organisaties en markten in de praktijk.

Die economische theorieën geven meer inzicht in vragen als wanneer is een samenleving te veel gericht op materiële welvaart? Hoe komt dat? En welk overheidsbeleid kan dat mogelijk ten goede keren? Er is ook aandacht voor het beloningsbeleid van bedrijven. Wanneer leiden hogere salarissen en bonussen tot productievere werknemers? En wanneer werkt dat juist averechts?

Deze theorieën worden in de cursus getoetst aan de hand van recente studies met data uit de praktijk. Tot slot laat Robert Dur ook zijn licht schijnen op de vraag wat ervoor zorgt dat sommige landen rijk zijn en andere arm. En hoe meet je rijkdom en armoede eigenlijk? In vier colleges krijgt u een scherper beeld van hoe onze alledaagse economie in elkaar steekt.

Prof. dr. Robert Dur
1, 8, 15 en 22 april 2027 (4)
Donderdag, 15:15 – 17:00 uur
€ 170
Werkcollege (4M7 144)

De kunst van het straffen

Met de inzet van het strafrecht willen we onze veiligheid vergroten. Maar lukt dat ook? Welke risico's vinden we aanvaardbaar in het strafrecht en onze samenleving? Welke rol spelen media en politiek? En met welk doel straffen we en wat is het effect daarvan?

Aan de hand van het boek *De kunst van het straffen, zeven lessen over het strafrecht*, wordt in deze cursus de focus gelegd op volwassenen die met het strafrecht in aanraking komen. We bespreken de positie van het slachtoffer, waarbij een slachtoffer van een zedendelict vertelt over haar proces. Daarnaast delen een medewerker in de tbs-sector en een voormalig gedetineerde hun ervaringen met de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf en tbs-maatregel.

Ester Post bespreekt in zeven lessen verschillende facetten van het strafrecht en werpt de vraag op of de oplossing voor de veiligheid in het strafrecht ligt. In de laatste bijeenkomst kan een aantal van u in de huid kruipen van een rechter, verdachte, officier van justitie, slachtoffer, of advocaat. Het naspelen van een zaak gebaseerd op echte feiten laat u het strafrecht op een hele andere manier ervaren.

- Mr. dr. Ester Post
- 5, 12 en 19 februari; 5 en 12 maart; 2 en 9 april 2027 (7)
- Vrijdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 345
- Hoorcollege en werkcollege (4M7 145)

Beeldengroep met de vier Wit-Russische seizoenen (Minsk)

Het laatste Europese 'terra incognita'

Belarus wordt vaak beschouwd als het laatste Europese 'terra incognita'. Het bestaat inmiddels 35 jaar als onafhankelijke staat en wordt al bijna net zo lang met ijzeren vuist geregeerd door Aleksandr Loekasjenko, die bekend staat als de laatste dictator van Europa. Onder zijn bewind heeft Belarus sinds de val van het communisme maar weinig structurele veranderingen doorgemaakt.

Zo is de landbouw nog steeds collectief georganiseerd en is Sovjetsymboliek overal aanwezig. Toch voelt het land heel anders dan Rusland. De Wit-Russische taal ligt dichter bij het Pools dan bij het Russisch, en naast de orthodoxie speelt het katholicisme een belangrijke rol. Daarnaast kent Belarus een rijke architectuur, met kastelen en kerken in gotische, renaissance- en barokstijl. Zij getuigen van de lange periode dat Belarus tot het Pools-Litouwse Rijk hoorde.

Karel Onwijn laat u in zeven bijeenkomsten uitgebreid kennismaken met de politieke en culturele geschiedenis van Belarus, waarbij er ook aandacht is voor recente ontwikkelingen. Voor een compleet beeld van 'terra incognita' komen ook de lokale Belarussische literatuur, film en muziek aan bod.

- Drs. Karel Onwijn
- 3, 10, 17, 24 en 31 maart; 7 en 14 april 2027 (7)
- Woensdag, 11:15 – 13:00 uur
- € 275
- Hoorcollege (4M7 146)

Hier laat de geschiedenis van de Aarde zich lezen als de pagina's in een boek: laag na laag na laag. Gesteentelagen in het klif bij Zumaia, Spanje.

Het verhaal van de aarde - deel 2

Het wordingsverhaal van de planeet waarop we leven is even indrukwekkend als complex. Het maakt nieuwsgierig naar hoe de aarde is ontstaan en hoe we dat ontdekten. In deze collegereeks staat de bewogen aardgeschiedenis centraal. Van een verzengend heet begin tot de levensvriendelijke planeet van nu.

In dit tweede deel kijken we naar de fascinerende aardgeschiedenis met aandacht voor het verloop van de geologische en biologische ontwikkelingen op de planeet. Zij omvatten processen die elkaar vanaf een vroeg begin tot vandaag de dag op allerlei niveaus beïnvloeden. Sommige veranderingen zijn onomkeerbaar, andere hebben een cyclisch karakter.

Er zijn veranderingen waarmee we vertrouwd zijn, zoals de wisselingen van de seizoenen. Maar er zijn ook processen die vanwege de lange duur buiten onze waarneming vallen, die moeilijk te bevatten of te begrijpen zijn, en processen waarvan we (nog) geen weet hebben. Marcel van Schoor laat in zes colleges zien dat al die processen de aarde hebben gemaakt tot wat deze nu is: een bewoonbare planeet die gestoffeerd wordt met een grote verscheidenheid aan levensvormen.

- Marcel van Schoor
- 14, 21 en 28 januari; 4, 11 en 18 februari 2027 (6)
- Donderdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 240
- Hoorcollege en werkcollege (4N7 147)
- Leergang: Het verhaal van de aarde

Uitdagingen in de medische wetenschap

Hoe nemen artsen beslissingen wanneer er geen vanzelfsprekend antwoord is? Welke mogelijkheden bieden immunotherapie, gen- en stamceltherapie en kunstmatige intelligentie? En wat komt er kijken bij de ontdekking en behandeling van zeldzame aandoeningen? In vijf colleges delen toponderzoekers de ontwikkelingen in diagnostiek en behandeling binnen het Erasmus MC.

De medische wetenschap ontwikkelt zich voortdurend en biedt nieuwe mogelijkheden om ziekten te begrijpen en te behandelen. Dr. Ralph Stadhouders bespreekt toepassingen van immunotherapie bij kanker en andere aandoeningen. Professor Pim Pijnappel gaat in op gen- en stamceltherapie bij erfelijke aandoeningen en laat zien welke ontwikkelingen zich op dit terrein voordoen.

Nieuwe mogelijkheden brengen ook nieuwe vragen met zich mee. Professor Judith Rietjens neemt ons mee in de dilemma's rond medische besluitvorming. Professor Jeroen de Ridder richt zich op de toepassing van kunstmatige intelligentie. Tot slot staat de ontdekking en behandeling van zeldzame aandoeningen van het immuunsysteem centraal. Professor Ivo Touw en professor Robbert Bredius belichten dit onderwerp vanuit verschillende perspectieven. Zo komen gedurende de collegereeks onderzoek, behandeling, medische keuzes en de ervaringen van een patiënt samen.

- Prof. dr. Ivo Touw e.a.
- 10, 17, 24 en 31 maart; 7 april 2027 (5)
- Woensdag, 15:15 – 17:00 uur
- € 205
- Hoorcollege (4N7 148)

Hieronymus Bosch, Het narrenschip

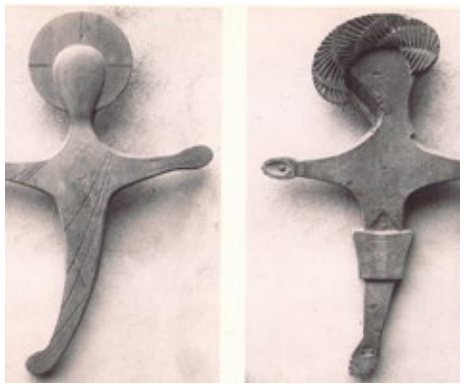
De vrije wil bestaat (niet)

Als we sommige neurowetenschappers mogen geloven hebben we geen vrije wil. Toch hangt ons oordeel over anderen vaak af van de vraag of ze iets uit vrije wil doen. Of we wel of geen vrije wil hebben heeft impact op hoe we denken over aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid. De vraag naar de vrije wil is daarom geen vrijblijvende vraag.

Voordat we het bestaan van de vrije wil willen ontkennen of bevestigen moeten we goed weten waar het over gaat. En als iemand anders het bestaan ervan ontkent is het wel handig om te weten wát er precies ontkend wordt en op grond waarvan. Wat zeggen filosofen als Augustinus, David Hume, Daniel Dennett, én neurowetenschapper Victor Lamme over vrije wil? En hoe kijkt, als contrast, het boeddhisme daarnaar?

In het laatste deel van de leergang *Philosophy of Mind* onderzoekt Robert Keurntjes in acht colleges waar de vraag naar de vrije wil überhaupt vandaan komt. Wat wordt er met 'vrije wil' bedoeld? En op grond waarvan pleiten mensen voor of tegen het bestaan van de vrije wil? Tot slot, durven we aan het einde van de cursus een conclusie te trekken?

- Robert Keurntjes MA
- 4, 11 en 18 februari; 4, 11, 18 en 25 maart; 1 april 2027 (8)
- Donderdag, 13:15 – 15:00 uur
- € 310
- Hoorcollege (4W7 149)
- Leergang: Philosophy of mind

Tweeluik van Joseph Beuys - *Opfer und Erlösung*, 1951

Humanisme en religie in de renaissance en de vroeg-moderne tijd

De geschiedenis van humanisme en religie beslaat zo'n vijfentwintig eeuwen en gaat terug tot de klassieke oudheid. Het werk van denkers uit de renaissance en de vroegmoderne tijd balanceert tussen een spirituele en een aardse, en een religieuze en een seculiere visie op het leven en op de wereld. Wat kunnen we vandaag de dag daaruit opmaken?

Per college staat een filosoof of theoloog centraal. Als eerste Erasmus die een humanistisch christendom voor ogen had. Luther meende dat de vrije wil niet bestaat en Abarbanel gaf aan dat de Messias in ons woont. Descartes en Voetius stelden de rede tegenover de voorbeschikking, en Pascal sprak over de redenen van het verstand en de redenen van het hart. Spinoza zag God in de natuur en Shawkani uitte zich tegen de blinde navolging. Schleiermacher, tot slot, schreef dat religie tussen gevoel en verstand zit.

In acht interactieve bijeenkomsten duidt Laurens ten Kate fragmenten van deze denkers, waarbij duidelijk wordt dat het geloof in de mens en het afscheid van de goden geen nieuwe waarheden en zekerheden opleverden. Integendeel: de mens wordt voor zichzelf meer en meer een vraag.

- Prof. dr. Laurens ten Kate
- 8 en 15 februari; 1, 8, 15 en 22 maart; 5 en 12 april 2027 (8)
- Maandag, 13:15 – 15:00 uur
- € 310
- Hoorcollege (4W7 150)
- Leergang: De mens als vraag naar de mens: Denkers tussen humanisme en religie in de westerse cultuurgeschiedenis

Op sterven na dood

Het is een dooddoener: alle mensen sterven. Daarin zijn wij allemaal gelijk. Maar wij mensen sterven niet alleen, wij hebben ook weet van onze sterfelijkheid. En juist dat besef is niet voor iedereen hetzelfde, maar kent een buitengewoon veranderlijke en ingrijpende geschiedenis.

In de antieke wereld zijn de mensen sterfelijk en is het heelal onsterfelijk; in de christelijke wereld is het precies omgekeerd; en in de moderne tijd zijn er voor het eerst in de geschiedenis mensen die zeggen dat er na de dood helemaal niets meer is.

Onze gedachten over de dood beslaan niet alleen de allerlaatste fase van het leven, ze bepalen vooral de manier waarop wij in het gewone leven van alledag staan.

Deze achtdelige cursus gaat over de grote en ingrijpende veranderingen in de westerse opvattingen over sterfelijkheid. We beginnen in de antieke wereld en eindigen met onze tijd. Daarbij komen niet alleen filosofen aan het woord, maar ook dichters en schrijvers. We lezen teksten van onder meer Sophocles, Plato, Augustinus, Hölderlin, Nietzsche, Heidegger, Arendt en Bernlef.

Drs. Jan Lagendijk
5, 12 en 19 februari;
5, 12 en 19 maart;
2 en 9 april 2027 (8)

Vrijdag, 11:15 – 13:00 uur
€ 310
Werkcollege (4W7 151)

Streetart van Theodor W. Adorno in Frankfurt am Main

Theodor Adorno begrijpen en toepassen

De Duitse filosoof Theodor W. Adorno is bekend van zijn werken *Dialectiek van de Verlichting*, *Minima Moralia*, *Esthetische Theorie* en *Negatieve Dialectiek*. Maak in deze cursus kennis met Adorno's analyse van het fascisme, enkele van zijn essays over literatuur en muziek, en zijn onlangs naar het Nederlands vertaalde essay *Aspecten van het rechts-radicalisme*.

Adorno uit kritiek op bestaande systemen, zoals het kapitalisme, en verbindt die kritiek met zijn voorliefde voor autonome kunst. Daarbij hecht hij belang aan aandacht voor de innerlijke en uiterlijke natuur en aan de rol die kunst hierin speelt. Wat kunnen we van deze kritische filosoof leren nu rechts-radicalisme, ook in Duitsland, opkomt en we bovendien de grenzen van onze planeet bereiken?

Trixie Hölsgens belicht in vier bijeenkomsten de veelzijdigheid van Adorno. Hoewel zijn teksten als moeilijk en pessimistisch bekend staan, gaat u in deze cursus zeker ook humor en lichtpuntjes tegenkomen. Troost en wanhoop, autonomie en engagement, en reflectie en actie zijn onlosmakelijk – en dialectisch, zoals u in deze cursus zult ontdekken – met elkaar verbonden.

Trixie Hölsgens MA
31 maart; 7, 14 en
21 april 2027 (4)

Woensdag, 13:15 – 15:00 uur
€ 170
Hoorcollege (4W7 152)

informatie
en overzichten

MEERJARIGE VERDIEPING

De leergangen van HOVO Utrecht bieden de mogelijkheid om u stap voor stap te verdiepen in een onderwerp dat uw interesse wekt. Deze samenhangende reeksen van cursussen, verspreid over meerdere semesters of cursusjaren, laten zien hoe kennis zich ontwikkelt en met elkaar verbonden is. De cursussen zijn zowel als reeks als afzonderlijk te volgen. Het aanbod is breed en bestrijkt uiteenlopende vakgebieden: van de oudheid tot kunst en cultuur, en van celbiologie tot de wereld van het weer. Zo is er ruimte om een onderwerp in samenhang en met diepgang te verkennen.

Leergangen per locatie

UTRECHT

- **Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst**
  dr. Kathleen Nieuwenhuisen
- **De geschiedenis van de islam**
  drs. Timur Erogluer
- **Weerkunde**
  drs. Rob Groenland
- **De mens als vraag naar de mens: Denkers tussen humanisme en religie in de westerse cultuurgeschiedenis**
  prof. dr. Laurens ten Kate
- **De geschiedenis van de filosofie**
  prof. dr. Teun Tieleman, dr. Maarten van Houte en prof. dr. Paul Ziche

AMERSFOORT

- **Levenswetenschappen**
  dr. Ruud Licht
- **Natuur en bewustzijn**
  drs. Arnold Ziegelaar

NIJMEGEN

- **Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst**
  dr. Kathleen Nieuwenhuisen
- **De mens als vraag naar de mens: Denkers tussen humanisme en religie in de westerse cultuurgeschiedenis**
  prof. dr. Laurens ten Kate

ROTTERDAM

- **Geschiedenis van de oudheid – Van Mesopotamië tot het Romeinse Rijk**
  drs. Jona Lendering
- **Talen in Beweging: van middeleeuwen tot moderne tijd**
  dr. Alexia Kerkhof
- **Kunst- en cultuurgeschiedenis – Het verhaal van de kunst**
  dr. Kathleen Nieuwenhuisen
- **Het verhaal van de aarde**
  Marcel van Schoor
- **De mens als vraag naar de mens: Denkers tussen humanisme en religie in de westerse cultuurgeschiedenis**
  prof. dr. Laurens ten Kate
- **Philosophy of mind**
  Robert Keurntjes MA

AANMELDEN EN ALGEMENE INFORMATIE

Aanmelden

Wilt u zich aanmelden voor een cursus? Ga naar hovoutrecht.nl/ons-onderwijsaanbod, kies een cursus en meld u aan via de knop op de cursuspagina. Voor aanmelding is een HOVO-account nodig. Bent u nieuw bij HOVO Utrecht, dan maakt u eerst een account aan via Mijn HOVO en schrijft u zich daarna in voor de cursus. Heeft u al een account, dan kunt u inloggen en zich direct aanmelden.
Na aanmelding ontvangt u automatisch een bevestiging per e-mail. Uiterlijk vijf dagen voor aanvang van de cursus ontvangt u een welkomstbrief met praktische informatie.

Annuleren

Het kan voorkomen dat u uw inschrijving voor een cursus wilt annuleren. U kunt een annuleringsverzoek indienen per e-mail via hovo@uu.nl. Aan het annuleren van een cursus zijn kosten verbonden. U vindt de voorwaarden voor annulering op onze website onder praktische informatie.

Locaties

Het onderwijs van HOVO Utrecht vindt plaats op verschillende locaties in Utrecht, Amersfoort, Nijmegen en Rotterdam. Zo maken we gebruik van zalen van de Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht, Radboud Universiteit Nijmegen en Hogeschool Rotterdam. Soms wordt uitgeweken naar andere onderwijs- en evenementenlocaties.

Praktische informatie

Op onze website vindt u de meest recente informatie over alle praktische zaken, zoals over aanmelden, annuleren, wachtlijsten, studiemateriaal, evaluaties, betalingen en nog veel meer. U vindt hier ook onze algemene voorwaarden.

Staat het antwoord op uw vraag hier niet bij, dan kunt u een mail sturen naar hovo@uu.nl. HOVO Utrecht is op dinsdag- en donderdagochtend van 09:00 – 12:00 uur ook telefonisch bereikbaar op 030-253 31 97.

DOCENTEN IN HET VOORJAARSPROGRAMMA 2027

B

Bayer, dr. Marcel
(3K7 133, pag. 25)

Blanc, drs. Lisette le
(2K7 123, pag. 18)

Bredius, dr. Robbert
(4N7 148, pag. 34)

Brinkman, dr. Pim
(1K7 108, pag. 10)

Broekhoven, dr. Remko van
(2W7 128, pag. 21; 3W7 134, pag. 26)

Buis, drs. Joris
(1N7 118, pag. 15)

C

Crump, dr. Laurien
(3G7 129, pag. 23)

D

Dam, drs. Wieteke van
(4M7 143, pag. 32)

Dijk, prof. dr. Meine Pieter van
(1M7 114, pag. 13)

Doedens, dr. Anne
(1G7 104, pag. 8)

Dudevszky, drs. Szabinka
(4M7 143, pag. 32)

Dur, prof. dr. Robert
(4M7 144, pag. 32)

E

Eenink MA, Bram
(1M7 113, pag. 13)

Erogluer, drs. Timur
(1M7 112, pag. 12)

Ewijk, dr. Peter van
(1K7 110, pag. 11; 4K7 142, pag. 31)

G

Gelderblom, prof. dr. Oscar
(4G7 138, pag. 29)

Groenland, drs. Rob
(1N7 116, pag. 14)

Grunsven, dr. Leo van
(1M7 111, pag. 12)

H

Hölsgens MA, Trixie
(4W7 152, pag. 36)

Houte, dr. Maarten van
(1W7 120, pag. 16)

Huberts, dr. Willem
(3G7 130, pag. 23)

J

Jong, Euwe de
(2K7 124, pag. 19)

Jongen, dr. Ludo
(2G7 122, pag. 18)

K

Kate, prof. dr. Laurens ten
(3W7 135, pag. 26; 4W7 150, pag. 35)

Kerkhof, dr. Alexia
(4G7 136, pag. 28)

Keurntjes MA, Robert
(3G7 131, pag. 24; 4W7 149, pag. 35)

Koning, dr. ir. Niek
(2M7 125, pag. 19)

Kurpershoek, drs. Ernest
(4K7 139, pag. 29)

L

Lagendijk, drs. Jan
(4W7 151, pag. 36)

Lamers, prof. dr. Henny
(1N7 115, pag. 14)

Lendering, drs. Jona
(1G7 103, pag. 8; 4G7 137, pag. 28)

Licht, dr. Ruud
(2N7 126, pag. 20)

M

Moeyes, dr. Paul
(1G7 105, pag. 9)

N

Nieuwenhuisen, dr. Kathleen
(0K7 102, pag. 6; 1K7 107, pag. 10; 3K7 132, pag. 25; 4K7 141, pag. 30)

O

Onwijn, drs. Karel
(0K7 101, pag. 6; 1K7 106, pag. 9; 4M7 146, pag. 33)

Otter, drs. Elias den
(1N7 118, pag. 15)

P

Pijnappel, prof. dr. Pim
(4N7 148, pag. 34)

Post, mr. dr. Ester
(4M7 145, pag. 33)

R

Raaijman, Rob
(1K7 109, pag. 11; 4K7 140, pag. 30)

Ridder, prof. dr. Jeroen de
(4N7 148, pag. 34)

Rietjens, prof. dr. Judith
(4N7 148, pag. 34)

S

Schoor, dr. Marcel van
(4N7 147, pag. 34)

Stadhouders, dr. Ralph
(4N7 148, pag. 34)

T

Tieleman, prof. dr. Teun
(1W7 120, pag. 16)

Torij, dr. Hanneke
(4M7 143, pag. 32)

Touw, prof. dr. Ivo
(4N7 148, pag. 34)

W

Wal, prof. dr. Koo van der
(1W7 119, pag. 15)

Witte, dr. Toby
(4M7 143, pag. 32)

Z

Ziegelaar, drs. Arnold
(2W7 127, pag. 21)

CONTACT

Blijf op de hoogte van alle ontwikkelingen en cursussen van HOVO Utrecht. Dit kan via:

/HOVOUtrecht
/company/hovo-utrecht
www.hovoutrecht.nl

Heeft u vragen voor HOVO Utrecht? Neem dan contact op via onderstaande contactgegevens.

E-mail: hovo@uu.nl
Telefoon: 030-2533197 (dinsdag en donderdag van 9:00 – 12:00 uur)
Postadres: Postbus 80125, 3508 TC Utrecht
Locatie: Universiteit Utrecht
Bestuursgebouw. Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht

Universiteit Utrecht

HOGESCHOOL UTRECHT

HOVO Utrecht is een initiatief van de Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht. Het biedt kennis voor een leven lang inspireren in Utrecht, Amersfoort, Nijmegen en Rotterdam. HOVO Utrecht maakt gebruik van de expertise van (oud-)hoogleraren/docenten.

De landelijke belangen van alle HOVO-instellingen worden behartigd door HOVO Nederland.

HOVO Utrecht, Postbus 80125, 3508 TC Utrecht

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

